

קונטרס נפשי אחר־יד

הערות
במצוות הבטחון

מהדורה פיוחדת
לרגל שפחת נישואי
בני נ"י עב"ג תת"י
יהי רצון שיעלה הזיווג יפה
ויראו דורות ישרים
לעשות נחת רוח לבורא ית"ש

קונטרס
נפשי אחר־יד

הערות
במצוות הבטחון

נכתב בחסדי הבורא ית'
ע"י אבשלום שניידר
עפולה תשפ"ד

להערות ניתן לפנות
לטלפון 0527695449
מייל: A0527695449@GMAIL.COM

ניתן להשיג קונטרסים נוספים

"להב מפיו יצא"

אסופת מאמרים על פי תורת הגה"צ ר' ישראל אליהו
וינטרוב זצ"ל

"נפשי אהריך"

עבודת ההתבוננות עליה מבוסס המסילת ישרים

"שיתי לבך למסילה"

מפתח להתעלות בעקבתא דמשיחא

"עלון שבועי" נפשו גהלים תלהט"

מתורת הגה"צ רי"א וינטרויב זצ"ל

סדר וציאוד: י"ח

תוכן ענינים

הקדמה א

יסודות הבטחון

א. מטרת הבטחון ד

ב. יסודות הבטחון בקצור ה

ג. פינטלה של הבטחון י

ד. ה' מרחם עליו יותר מכל מרחם יא

ה. ה' המרחם הגדול ביותר עליך יג

ו. החזו"א באמו"ב דרגת המינימיום של מצות בטחון . . יד

ז. הקשר בין בטחון ליראה טז

ח. האדם בסתר לבו מחפש דרכים שימנעו

התלות המוחלטת בחי העולמים טז

ט. בקשת ברכות לא אמונה אלא

השענות על דבר רחוק יז

י. מה המסקנא מהנס יז

יא. שכר הבטחון יותר מהצלחה ע"י הבטחון יח

יב. השלך על ה' יהבך, בטחון בקום עשה יט

- יג. שורש הבטחון בנפש כב
- יד. באור מאמרם "גנבא אפום מחתרתא רחמנא קרי" [ברכות ס"ג] כג
- טו. פירוש קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה' . . . כו
- טז. קיווי שמקיים כל העולמות , לקוות "בגדול" כט
- יז. הכל בקיווי. באור מדרש פליאה שהיסורים בקיווי . . . ל
- יח. באור לפסוק "תחת אשר לא עבדת את ה' מרוב כל" לא
- יט. מפתח גדול לרכישת בטחון לד
- כ. בעל בטחון מיחד עצמו לעבודת ה' - הסבר לו
- כא. סכנת ההתרגלות לנסי השגחה מב
- כב. גם המחשבות מאתו ית' מג
- כג. שלבי בנית מדרגת בטחון עפ"י ר' יונה מז
- כד. בדברי חוה"ל מעלת הבוטח דאינו צריך לתכנן עשית הממון מט
- כה. חוה"ל: ז' תנאים במי לבטוח וכולם בה' ית' מט
- כו. בטחון בלב, להיות רגוע בפועל נה
- כז. יסוד גדול הקב"ה מסייע למי שמנסה בכל כחו נה
- כח. בטחון באור דברי הגר"א עד הנה עזרונו רחמיך נו

כט. כל מציאות ההוה היא ראייה ומופת

לקיום חסדי המקום וממילא שרש לבטחון. נח

ל. ב' מיני רצון והקשר לבטחון. נט

לא. הסיבה שלא שמים לב לניסים. ס

לב. מדוע אדם שרואה נסים

ממשיך לחשוש על העתיד. ס

לג. חזוק לבטחון ממרן הגריא"ל זצ"ל. סג

לד. יסודות בבטחון הנלמד מהמן [מלבי"ם]. סד

רכישת הבטחון

לה. לזכות לבטחון. סה

לו. לומר בעזרת ה' סו

לז. להאמין במה שאין עינו רואת. סז

לח. העני באמונתו כל ימיו רעים. סז

לט. הנהגה נכונה בימי עוני – ר' יונה. סז

גדרי השתדלות

מ. בגדר אופן ההשתדלות. סח

מא. חידוש בענין חיוב ההשתדלות. עב

מב. קצת כללים בחובת ההשתדלות
 שלא תסתור האמונה שהכל מאתו ית' עד
 מג. האם התרחשות נס הוא דבר רצוי עח
 מד. גדר הוצאות הנצרכות (חולין פ"ד) פ
 מה. בענין הוצאה לחתן ילדים פ
 מו. הכנה לנכנס למהלך השתדלות פב
 מז. להחדיר מחשבה באופן קבוע פב

תפילה

מח. להתרגל לבטחון ע"י תפילה פג
 מט. עבודת התפילה בעת הדאגה על
 פרנסה - לשנות מדרגה. פו
 נ. תפילה לא לאבד מדרגת הבטחון
 מחמת מראית עיניו פח
 נא. בענין תפילה ע"ד הבטחון פט
 נב. תפילה - במקום גדולתו שם אתה מוצא
 ענותנותו, שורש אפשרות הקשר צ
 נג. הדואג רחוק מתפילה צב
 נד. תפילה סדר מוסר לבטחון צד

מהות יסורים

- נה. התועלת שבקושי הפרנסה הנלמד מהמן צה
נו. מנסיונות האדם בעת קושי לא לנטות מהעבודה . . . צה
נז. עוד לימוד מהמן הפרנסה מובטחת
ממאן דיהיב חיי צה
נח. הקושי הוא המלאך הנשלח לאדם לקשרו לבוראו . . צו
נט. חזוק נפלא מישעיה לחזקיה צז
ס. עצה בשעת קושי גדול צח
סא. כל נסיון הוא הזדמנות להתרומם באמת.
נסיונות הן סולמות צח

שמחה ובטחון

- סב. עצה לעורר שמחה צט
סג. לא להיות חרד ק
סד. סימן לשמחה אמיתית ק
סה. בענין רבוי שמחה בחברה קא
סו. בענין השמחה בהשגת תאוותו [אור"צ] קב
סז. תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה קד
סח. בטחון תלוי בשמחה [אור"צ] קה

סט. דוגמא נפלאה לחיות בשמחה

[מהגאון הגדול ר' יעקב פרידמן שליט"א] קו

ע. דברי המאירי בענין שמחה. קו

עא. התאמתות חיוב עבודת ה' מביא לשמחה. קז

הקדמה

ככל סוגיות התורה כבר התברר והתאמת מפי רבותינו שרק **עמל** והתבוננות הם תחילת הדרך לעורר את כח הדעת להפנים הידיעות הפשוטות. ומעיקרי החיים להגיע למדרגת בטחון. וכל חסרון בטחון הוא שורש כל הרעות והקשיים הנפשיים שפוקדים את האדם. והשיא הוא לחוש כגמול עלי אמו כפי שהביא הגר"א ז"ל ציור זה לבטחון. אך להגיע לכך צריך עמל עצום הן בשכל להבין הדרכים והן בעבודת ההשבה אל הלב.

וכלל גדול ראיתי לאורך החיים רובא דרובא מהמחשבות הטורדות הן הבל וריק ממש. היצר מגדיל ומפחיד ומפזר ערפל לטשטש את נוכחות האלקים הנמצא בתוך הערפל [דייקא כפי שיתבאר באריכות] צופה ומשגיח על האדם אך ורק לטובתו.

מאז הושפל ערך התורה בדור העקבתא דמשיחא ממילא הועמדו לומדי התורה של הדור האחרון בנסיון דוחק הפרנסה. ברור שגם לפנינו בישראל לא היה מצבם מרווח אבל עכ"פ היו בני התורה בבת עינו של הכלל ישראל וכל אחד היה נתבע ומפריש מהונו למטרה נעלה זו. ומגדול ועד קטון ידעו שחיזוק עמוד התורה הוא החיזוק העיקרי להעמיד את כלל ישראל. וכמו שכתבה תורה אם בחוקותי תלכו ופירש רש"י עפ"י תו"כ תהיו עמלים בתורה. ורק ערבוב הדעת שהחדירו הערב רב לכרם בית ישראל שינה גישת

הציבור לתורה [ואכמ"ל הארכתני בזה בס"ד בספר נפשו גחלים תלהט על תקופת העקבתא דמשיחא]. ולכן אף שאולי גם סבלו ממחסור אבל הידיעה שעוסקים בבנינו של עולם וזכו להערכה של הכלל היא שנתנה עוז לעוסקי התורה למרות הקושי. שלוחי מוסדות התורה התקבלו בכבוד בכל מקום ומקום ונדיבי עמנו ידעו שזכות היא להם לתמוך בעמוד התורה של כלל ישראל [ראה בספר מסעותיו של החיד"א שהגיע לעיר שלא הפרישו מהונם כראוי ליושבי ארץ ישראל ונידה אותם עד שהתחננו על נפשם שיקבל תרומותיהם].

אבל בדורנו המלחמה הנפשית העיקרית של הבן תורה היא לחזק עצמו מיניה וביה שאכן הוא מעמודי העולם למרות שרוחות הרחוב הנושבות בלא הרף, ואף בתוככי הציבור הנאמן לתורת ה' שמו את בני התורה למרמס. ובמצב זה של קושי הפרנסה מקשה יותר כי כל עת לוחש באזנו "ממילא מה תועלת בך, לך פרנס עצמך בכבוד וכו'".

דוחק זה הוא פתח נפלא ליצר לנסות בכל הזדמנות להציע לפרוק עול הקושי ולנטוש את ספסלי בית המדרש. ואכן יתכן שאחרי שאלת חכם יוכרע שכן ראוי לעשות. אך אחרי הכל המציאות מראה שכל אותם קשיים שהיה נראה שלא שייך לעבור חלפו בנסי גיסים ממש שאי אפשר להעלותם על הכתב כי הם בלתי

אפשריים ויראה כגוזמאות אך שבט לוי מלומדים בניסים ממש, אך נסתרים, כי עדיין שקועים בקושי ורק מצליחים להרים הראש מעל המים הזידונים.

הרבה מהדברים נכפלו כי כל יסודות הבטחון שזורות זו בזו. אין כאן מערכות מסודרות אלא הערות שנכתבו בזמנים שונים במשך כמה שנים, לעורר חובת הלבבות. ובדרך כלל אחזתי בכתיבת קונטרס זה בעיתות צרה ומצוקה לחזק עצמי וממילא הם דברי תורה שנכתבו "מבפנים". בתוך הבלבול והמבוכה. וברוך ה' שעד היום עזרנו רחמי ה' למרות שהמצב היה נראה בלתי אפשרי לגמרי [כפי שיעידו כל מכריי] ובפלאות נשגבות עברתי ברוב רחמיו וחסדיו עוד ועוד נסיונות מאז עמדי על דעתי ובפרט מאז שזכיתי להקים בית בישראל לפני ל' שנים.

שמי ושם אבי ז"ל נרמזים בשם הקונ' כי עולים בגי' נפשי אהריך. כי תכלית הבטחון הוא להיות הידיעות לא רק שוכנות בשכל אלא לשכון בנפש עד שתתעצם בבטחון רק בבוראה ולהיות נמשכת אחריו מתוך ברירות שרק ממנו תקוותה.

ואתפלל לבוראי שלא יטשני אף שאיני ראוי וכדאי כי לא כלו רחמיו על כל בריותיו ובפרט למשתדלים ללכת בדרכו באמת.

יסודות הבטחון

א. מטרת הבטחון

ראוי להדגיש בפתח רשימות אלו מטרת הבטחון. לרוב אדם ניצב מול קשיי החיים. בצמתים גורליים ואינו יודע כיצד להכריע. יש כאן ב' עבודות. א' כיצד להכריע על פי דרכי ההשתדלות. ב' כיצד להרגיש בשעה שנמצא במערבולת רגשית, שכלית, אם בתחום פרנסה וממילא מתלווה מתח והן בתחום חינוך, רפואה, מידות וכו'. כדי לדעת להכריע באופן הנכון ביותר צריך רוח הקודש. כי אין איש יודע מה הצעד הנכון ביותר. והמשתלם במידת הבטחון בודאי שלא יזכה לרוח הקודש. ואם כן מה ירויח בעל הבטחון לעמידה בנסיונות החיים. כיצד לחוש בזמנים בהם נע ונד, מטולטל במשעולי החיים. כאן יש תועלת לבעל הבטחון. שלמרות שנמצא במצב בלתי ידוע ובלתי ודאי חש ב"ידיים טובות". ושמעתי בנוסח כזה, שכולם הרי מתקדמים במשעולי החיים וההבדל הוא רק ב"כאבי בטן". והם הם דברי בעל חובת הלבבות בפרק א' משער הבטחון להגדיר את מהות הבטחון, מנוחת נפש הבוטח שיהיה לבו סמוך על מי שבטח עליו שיעשה הטוב והנכון לו בענין אשר בטח עליו כפי יכולתו ודעתו במה במפיק טובתו עיי"ש.

ב. יסודות הבטחון בקצור

הבורא חפץ בטובתי

יש ג' יסודות שצריך להעמיד היטב בדעת לפני שניגשים לפרטי עסק הבטחון. נכתוב אותם בקצור ותוך הדברים נביא על כך ראיות מדברי רבותינו.

הרמח"ל העמיד בשפה ברורה את כל תכלית האדם ועבודתו בפרק הראשון של ספרו מסילת ישרים. לא נברא האדם אלא להתענג על ה'. עונג זה יושג רק בעוה"ב שהוא המקום שהוכן להשגת עונג זה שכולו רוחני ולא ניתן להנתן במקום החומריות. נמצא מושכל ראשון שבורא עולם ברא את האדם כדי להיטיב לו באחריתו. וממילא מובן שהוא רוצה רק בטובתו זו להביאו לכך. ואין השפעת הטובה תלויה כלל במעשיו של האדם אלא נובעת ממידת חסדו ית'.

זהו היסוד הראשון. הבורא ית' חפץ בטובת בראיו ואוהב אותם. וממילא לא יצפה לקבל שכר בגלל מעשיו הטובים, אך כמובן ישתדל מאוד לקיים רצונו כמבואר ביסוד הג' לקמן.

היכולת רק בידו

כדי להגיע לתכלית הנכספת הנ"ל האדם הושם בעוה"ז כדי לעמוד בנסיונות. הנסיונות הם כל המצבים בהם האדם מרגיש הסתר

פנים של הקב"ה. האדם הושם במקום ש"נראה" כביכול מנותק מאתו ית', נתון למערכות טבעיות שונות כדי "שיחזיר האדם הכל לשורש". היינו להבין בדעתו ש"אתה הוא משנברא העולם ואתה הוא משנברא העולם". לא השתנה מאומה. עדיין רק הבורא ית' הוא מנהיג הכל לטובה. והבחירה נמסרה לאדם לחיות תחת חזון השגתו. הנפק"מ בדרך היא האם יקיים את רצון ה'. אך כאן גם נמצא הנסיון לבטחון. האם יבטח בבורא ית' או לא, כי רח"ל מיחס מציאות לעוד כחות.

עבודת הבטחון ניצבת מול האדם כאשר נתקל בחסרון בתנאי החיים. האדם חש בקושי. הן בבריאות, הן בפרנסה והן בכל שאר עניני החיים. עבודת הבטחון "להחזיר היכולת לשרשה" [הגדרתו הנפלאה של מו"ר הגריא"ו ז"ל]. אף שנראה שאין סכוי, כי כך נראה בדרכים הטבעיות, אך הבוטח יודע שלפנים מהדרכים הנראות נמצאת ממש לידינו יד ה'. וממילא האדם מקווה מבקש ומיחל לבורא ית' שיחלצו מהמיצר כי רק הוא בעל היכולת.

ובשיחה אחרת מו"ר ז"ל האריך מאוד ביסוד זה דהאדם תופס רק מה שהחוש מראה והרי ברור שלפנים מתפיסת החושים יש מהלך פנימי. מהלך זה הוסתר בחטא אדה"ר ושוב בחטא העגל. והעבודה המסורה בידינו "לפוצץ" [לשון מו"ר ז"ל] את החושים

היינו לבקוע השטח שמראים ולחזות במה שלפנים. ובוזה ביאר מה שבמתן תורה ראו את הקולות היינו ראו ה"לפנים".

אגב אוסיף מה שמונח בזכורני שאמר לי מו"ר ז"ל פעם הטעם שלא נחקקת ההתפעלות מניסים שקורים לאדם [כגון השגחות מופלאות] זו תופעה פסיכולוגית שרבו השקר נחקק כי חוזרים עליו הרבה והוא מכחיש מה שקלטת. והם הדברים. אבל ודאי שנמסר לאדם לחיות המציאות כפי הדעת ואז להתחיל לחזות בנועם איך שלמרות שברא עולם הנראה "חוי" ממנו עם כל זה "אתה בכל". ראיתי שכבר בהקדמה לספרו פתחי שערים שכתב בהיותו בחור בארה"ב ביסס יסוד זה וביאר בטוטו"ד שמבט התורה הוא המקנה מבט אמיתי על המציאות.

נסכם את היסוד השני. לדעת שרק בידו היכולת. וממילא לא יתפעל משום מחיצות הניצבות בדרך.

מטרת הבקשות להחזיר הכל לשורש

אך כאן נמצאת נקודה עדינה מאוד שבה ניכר היהודי בטהרתו. **מציאות** היהודי היא לגלות כבוד שמים בעוה"ז. והמס"י [פרק ט"ז] האריך שעד כמה שהאדם רוצה לקדש שמו ית' הוא שמח בכל נסיון שבא עליו ואינו מבקש להסירו מעליו אלא אדרבה להראות כיצד נשאר איתן במעמדו ולא מתרפה כהוא זה. וכן ראינו

ושמענו על כל גדולי עמנו שלא ניסו לשנות גזירות ואדרבה חנינא בני די לו בקב חרובים אף שמשפיע שפע לכל העולם. ומדוע לא פתח לעצמו ערוצי השפע. אלא כי הצדיק הגיע להשתוות מוחלטת עם רצון הבורא ית' וממילא אינו מבקש לשנות רצונו כי ודאי מה שמגלגל עלי הוא הטוב ביותר. והוא מראה מקום לכל אחד לדעת שזו הדרגה שצריך לשאוף אליה.

ומה שיש מקום נכבד לבקשת ישועות ושפע ממרום אינו כי כך צריך להיות. היינו שיתבטל מכלל כל הצרות. זה ודאי יגיע אך רק אחרי שיתמרק מכל חלאת זוהמת החטאים.

ומה שהאדם מצווה ליחל לחסדי המקום הינו רק פרי האמונה שרק הוא סיבת הסיבות כולם ובידו לשנות הטבעים בין רגע. אך כבר האריכו הראשונים ששכר הבטחון גדול יותר משכר תולדות השפע ועוד יותר אמרו שגם אם לא תתממש התקווה ריוח הבטחון הוא גדול יותר.

כי בעצם מידת הבטחון מחזיר כל היכולת לשורשה. ליחד שמו ולפרסם שלא נמצא שום כח בבריאה זולתו. וכל משכיל מבין שאם כך היא צורת העבודה ממילא מעלה יתרה נודעת למי שמקבל עליו הקושי ושמח בו.

זהו היסוד השלישי שהאדם לא מבקש כי בהכרח ייש להשלים בקשתו, אלא רק לבטא אמונתו בבורא ית' ויודע שהטוב בעיניו יעשה. ולאו דווקא ע"י מימוש רצון הבוטח.

והפועל יוצא הוא לרדוף עשית רצונו ית'.

דורנו לוקה במחלה נוראה שנקראת רדיפה אחר כל תנאי הנוחות. שורש נטיה זו מתרבות העולם הגויי שאינם יכולים להבין שהעולם הזה הוא פרוזדור ושלכן מצבו האמיתי של האדם אינו דווקא בעוה"ז אלא בעוה"ב וממילא יתכן שקושי בעוה"ז הוא השפע הגדול ביותר לאדם כי מזכהו לנצח שהוא קבול השכר האמיתי.

כתוצאה ממחלה זו התפתחה בצבור נהירה אחרי מופתים וישועות על כל צרה וצוקה. כאילו הקב"ה שולח קושי כדי למצוא פטנט לבטל אותו. וברור שרצון ה' שיתפללו ויפנו אליו בכל מצב של מצוקה אך התכלית היא ליצור הקירבה אליו. לא לתת לאדם תנאי חיים מעולים ונוחים. כי נוחות זו מה ענינה ומה תכליתה. אטו אדם רוצה לאכול שכרו לעוה"ב.

אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו ולכן איני דן אף אחד חלילה שנקלע למצוקה נוראה עד שמאבד ישוב הדעת ומנוחת הנפש וממילא יעשה כל טעדקי להסיר מעליו הקושי. אבל עדיין לא נפטרנו מלשים לנגד עינינו את הנרצה באמת כדי שאם חלילה

נעמוד בקשיים מעין אלו נהיה מלאים בכלים להתמודד. וה' ימלטנו מהשעות הרעות ולעבדו בלבב שלם.

ואף שלקמן נחזור על הדברים אבל נעמיד כאן את מה שהשריש לנו ר' ירוחם ממיר במאמר הנפלא בפרשת בשלח, מהו שפירש רש"י שבני ישראל זעקו על הים "תפסו אמנות אבותם בידם". ופירש היינו שזעקתם לא היתה "היסטריה" אלא שהגיעו למצב האבות שתמיד היינו במצב זה לדעת שאין שום המשך ברור. וממילא הם, האבות הק', היו במצב כזה כמו על שפת הים. ומסיים שם שכל היסורים נועדו להעמיד את האדם במצב זה ואם יעמוד כך לבד ממילא לא יבאו עליו היסורים. והוא נפלא מאוד.

לדעת מה ה' שואל מעמנו. לחיות ברמת מתח נוראה של אמונה תמידית שאין שום החלטיות גבי יום המחר. מצב זה בלתי נסבל לאדם שמבקש קצת להשען ולקבל ישוב דעת ומנוחת הנפש. ור' ירוחם מלמדנו שהישוב הדעת ומנוחת הנפש האמיתיים רק בהשענות מוחלטת רק עליו.

ג. פינטלה של הבטחון

אעמיד בראש דבריי מה ששמעתי [בשיחה ליוה"כ] ממו"ר הגריא"ו ז"ל הגדרה שבעצמו אמר שהיא ה"פינטלה". להחזיר היכולת לשורשה. היינו שמאחרי מה שנראה מוגבל אין מגבלה. ולכן ענין הבטחון מיוחד לר"ה כדמוכח במשנה שמדברת

על תקיעות מוסיפה מעשה במלחמת עמלק. כשהיו מרימים עיניהם לשמים וכו' עיי"ש. ומאי שייטא לענין התקיעות. אלא שבר"ה חוזרים ליכולת הבלתי מוגבלת. וממילא מבקשים הכל. נמצא שהבקשות הן מתוך בטוי להחזרת היכולת לשרשה. [א.ה. ובזה מתורצת השאלה המפורסמת אם שרי לבקש בקשות וכאן הגדיר היטב שיש גוון של בקשות שכולו עסק של ר"ה].

ד. ה' מרחם עליו יותר מכל מרחם

בשער השמחה כתב האור"צ מחשבות לזכות לשמחה. "לדעת שה' מרחם עליו ה' יותר מכל מרחם". והיינו שהמתנסה בבטחון יועמד בנסיונות לראות האם בטחונו שלם וקשיים יועמדו לפניו אך אם ידע שה' מרחם וכו' לא יתפעל לזנוח בטחונו ולהסתלק מיחוד עצמו לעבודה.

וידיעה זו תנסוך בו כחות על להמשיך בדרך תומתו תחת לנטות מיד להשתדלות. לפעמים קורים דברים שנראה בהם אולי היפך הטוב. וממילא נטרד האדם לסדר הענינים ומתערערת שלוות נפשו לעסוק רק בעבודה ובתורה. טעות היא זו כי גם השתא שומר עליו ה' ית' היטב.

למשל דוגמא פשוטה. כשאדם מפסיד אוטובוס או שיש טור גדול למכולת. נטית הלב שזה לרעתי, בזבוז זמן, הפרת התוכניות. ובדרך כלל מתלווה באיבוד השלווה הפנימית ונטישת העבודה והתורה

(כגון מידות טובות, סבלנות, אמונה, וכו') אך היודע שה' שומר עליו ממשיך כרגיל בעבודה כאילו הכל כשורה, כי באמת הכל כשורה ורק כלפי הרצון לשלוט על המצב נראה שאין הכל כשורה. ושמעתי מח"א שאמר לאברך שהוכרח לסייע בבית אחרי לידה שכעת להכין ארוחת צהריים זה ה"שטייגען" שלך, תדמה בנפשך שכעת אתה עמל ב"קצות החושן"^א ודוק. והוא מצוי אצל מי שנוהג ברכב ונתקל בהרבה חוסר זהירות מרכבים והולכי רגל אחרים. והנטיה הטבעית היא תרעומת כידוע שלכן הרבה נהגים עצבניים. אבל המנהל אורחות חייו תוך אמונה יודע שיש כאן עוד דרך לנסות מידותיו וכל מי "שמרגיז" יש לומר עליו "ה' אמר לו קלל" כדאמר דוד המלך כשקללו ועיין בחינוך [מצוה רמ"א] וז"ל שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, הוא סיבה שתבוא עליו מאת השם

א. ואגב אחרוט אף שאינו שייך לענין הבטחון. שמעתי מהגר"י קורלנסקי [נכד הגרמ"ל ז"ל] בהספד שנשא בבית מדרשו בשם ר' איסר מלצר מהו על חטא שחטאנו לפניך באונס. וביאר שפעמים שאדם אנוס חש הקלה שכעת פטור. זהו חטא. ורק אם יחוש אנחה על האונס לא יעבור על חטא זה. והביאור פשוט דאם לא נאנח מגלה דעתו שניחא ליה באונס וזהו בדקות פריקות עול מלכות שמים, רק שאינו מיוזמתו אלא ע"י סיבה חיצונית. אך ההרגשה צריכה להיות צער וקושי על כך שנאנס. כעבד המסור לאדונו שמנעו אותו מלשרתו. ודוק.

ברוך הוא, ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ברוך הוא, על כן כשיצערהו או יכאיבהו אדם ידע בנפשו כי עוונותיו גרמו והשם יתברך גזר עליו בכך, ולא ישית מחשבותיו לנקום ממנו כי הוא אינו סיבת רעתו, כי העוון הוא המסבב, וכמו שאמר דוד עליו השלום [שמואל ב' ט"ז, י"א] הניחו לו ויקלל לו אמר לו השם יתברך, תלה הענין בחטאו ולא בשמעיו בן גרא, עכ"ל.

עוד ציור. דמה את האדם הקרוב ביותר אליך, שודאי רק מרחם עליך ורוצה רק טובתך, ודמיון שכל האמצעים ברשותו בריאות, כסף, משרות, מעמד וכו'. מה היה עושה אם היה רואה אותך נצרך. ודאי משפיע עליך הכל והכי בהידור. ומדוע ה' ית' שכל הכסף שלו ד"לי הכסף ולי הזהב וכו'" לא עושה כן. פשוט וברור בלא שום ספק שאין זה לטובתך. והמצב הנוכחי הוא הטוב ביותר דאל"כ כיצד מתקיים שהוא הכי מרחם. והיא הערה נפלאה לקבל כל הבא בשמחה נוראה איך שהכל מדוקדק היטב לטובה. ורבינו הגריא"ו ז"ל היה חוזר תדיר על כך שדווקא במצב הבלתי אפשרי מתבררת מציאותו בברירות גמורה.

ה. ה' המרחם הגדול ביותר עליך

עוד כתב האור"צ שער השמחה מחשבות המחזקות האדם להיות ליבו בביטחון שלם באלקים. היינו לפנות ליבו מעניני העולם וליחד ליבו לעניני התורה והעבודה (הגדיר כאן מהו בטחון, שיהיה הלב

הי את האמת, היינו לעשות רצונו, תורה ועבודה כנגד מראית העין שמבלבלת האדם לסור מדרכו האמיתית).

ו. החזו"א באמו"ב דרגת המינימיום של

מצות בטחון

יש בבטחון ב' מדרגות כפי המבואר בשיחה ממו"ר הגרי"א ויינטרויב ז"ל בזמן מלחמת המפרץ [בשנת תשנ"א, עיני ישראל ח"א] לבאר דברי החזו"א באמו"ב דלכאורה פליג על כל הראשונים במידת הבטחון. ותורף דבריו שיש שיעור למטה של קיום מצוות הבטחון ומוזה דיבר החזו"א שאין שום סיבה הפועלת מצד עצמה והשיעור למעלה, שבוזה דברו הראשונים, הוא הציפיה לישועה אף כשלא מגיע כי הכל ממנו בלי כל סיבה עכתו"ד [ראיתי באחד ממחברי זמננו על מצות בטחון שזו לכאורה מח' ראשונים בבאור הגמ' בברכות השלך על ה' יהבך וכן הוא בבאור הגר"א שם ועיין. לדברי רבינו הם ב' מדרגות]. לענ"ד לומר בביאור דבריו שהרי הנהגת המשפט היא אשר מנהגת הכל רק על פי מעשיו והנהגת היחוד עפ"י עומק חסדיו. וממילא לא שייך לדלג דמי שאינו מאמין בכך שאין שום מקרה והכל מנוהג עפ"י משפט האמת ולכן מוכרח לפעול עפ"י שולחן ערוך בכל רגע ממש, בודאי לא יכול להאמין שיש למעלה מכך הנהגה עמוקה יותר. כי הדרגה המינימלית היא להאמין שהעולם אינו הפקר והכל מתנהל במשפט.

ואם בזה לא מאמין נמצא שאמונתו "בחסדי ה'" אינו אלא מפלט לחיי הפקר שיש רחמי ה' בכל מצב. וביותר מובן עפ"י דברי הרמח"ל בדעת תבונות שהנהגת היחוד משתלבת בהנהגת המשפט ואינה סותרת לה ואין אפשרות להבין כיצד. וממילא עלינו לפעול כפי המשפט ולדעת שברקע יש עומק הנהגה ממנה אפשר לשוב "יציאה מהכללים".

ואמר לי מו"ר הגרמד"ל שליט"א בשם הגריא"ו ז"ל שהמדרגה הבסיסית היא מה שדיבר הנפש החיים בסגולה המפורסמת שלו [ש"ג פי"ב] וז"ל ובאמת הוא ענין גדול וסגולה נפלאה להסיר ולבטל מעליו כל דינין ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט בו ולא יעשו שום רושם כלל. כשהאדם קובע בלבו לאמר הלא ה' הוא האלקים האמתי ואין עוד מלבדו יתברך שום כח בעולם וכל העולמות כלל והכל מלא רק אחדותו הפשוט ית"ש. ומבטל בלבו ביטול גמור ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון בעולם. ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ב"ה. כן יספיק הוא יתב' בידו שממילא יתבטלו מעליו כל הכחות והרצונות שבעולם שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל עכלה"ט. ומרגליה בפומיה של מו"ר ז"ל שאנו רחוקים מזה מאוד ורק בדור הקודם עוד חיו במדרגה זו מעטים ואנו בחיי היום יום מוכיחים שרחוקים אנו ממדרגה זו אם נתבונן מה המושכל הראשון בכל הקורה לנו עכתו"ד. אך להפטר

מעבודה לגמרי אין אנו רשאים. ולטעום מעט רוממות החיים במחיצת הבורא ית' אפשר לזכות גם בדורנו [מאמר שנשא בתמוז תשס"ו בימי המלחמה בצפון הנקראת "לבנון השניה"].

ז. הקשר בין בטחון ליראה

עֵיִן בר' יונה משלי (ג', ז') דמי שמקבל על נפשו שהכל בידי שמים ואין לו חלק בעצמו, וממילא יקווה אל ה' תמיד בכל עת, יגיע ליראה.

שמעתי על זה ציור של אדם אשר נטרפה ספינתו בלב ים. ומגיד מסוק מאי שם. חבל נשלח אליו, הוא נאחז בו בחזקה והמסוק מתרומם וכעת נוסע למקום מבטחים. מחד אותו אדם מלא בשמחה על הצלתו אך כיון שחש שחייו תלויים כפשוטו בחסדי הטייס שיכול בכל עת לנתק החבל חש ביראה עצומה ג"כ. **וכן** הם ממש חיינו. רק שההתרגלות לטובות מנחילה אשליה שאפשר לחיות לבד, רח"ל מהאי דעתא.

ח. האדם בסתר לבו מהפש דרכים שימנעו

התלות המוחלטת בהי העולמים

ומאידך קשה מנשוא לחוש שאתה באמת תלוי לגמרי בו. וזה שורש ההתעלמות מאמת זו. ויתכן שמזה הטעם כשזומעים על אסון רח"ל מיד מתעניינים מה קרה, כדי להתפס

באשליה שאצלי אין מיחושים, ולא כאבים וכד' וגם אם יש, מיד חושב מה אפשר לעשות בתחום הטבעי, והוא ממש טעות כי הקב"ה רק רוצה לעוררנו שבעצם אתה בידיו ממש (בספר "שטייגן" כתב שבמחלתו של הר" חיים פרידלנדר ז"ל נעשו הרבה טעויות מצד המטפלים, ובכל זאת לא הרבה כהוא זה כי אחרי ששאלו ונהגו בדעת היה כאן רצון ה'. היינו דאינק יותר ממשתדל ונפלא לבר דעת). והנפק"מ לפנות להשתדלות האמיתית כמו שכותב החזו"א באו"ב, שבעל הביטחון יפנה לדרכי ההשתדלות האמיתיים.

ט. בקשת ברכות לא אמונה אלא השענות על

דבר רחוק

ועיין בדע"ת פ' ראה מביא מהסבא מקלם שלפעמים פונים לבקש ברכות וכו' ואינו מורה על אמונה תמימה אלא אדרבה על נקיטת דבר רחוק ומוכיח זה. עיין שם כי נורא. ואולי תלוי במדרגת התמימות כידוע סיפורו של האלשיך עם העגלון. היינו דלא כל אחד בעל תמימות אמיתית אלא בעל חשבונות רבים. והם דברי הסבא מקלם.

י. מה המסקנא מהנס

הנה נמצאים אנו בעצומה של מלחמה בדרום, תחושת אבל בכל הארץ [קיץ תשע"ד]. הנסים על ההצלה המופלאה מבהילים.

רואים השגחה בחוש ממש. עד שגם ראשי השלטון לא יכולים להתאפק ומזכירים שם שמים. וא"כ מדוע לא חל שנוי במידת הבטחון. היה מי שהעיר מי יודע אם היינו ביצ"מ היינו מתרגשים מהנסים או רק פולטים "ממש פלאי פלאות" אבל בסוף נשארים שם רח"ל. הרי גם הם ראו. אבל לצאת לארץ לא זרועה לא הסכימו. היינו שלא היו מוכנים להסיק מסקנא מהנס. מחולל השנויים הללו יכול לדאוג לך גם. ואף שהדברים קל וחומר. אם לשנות הבריאה יכול, לדאוג לאדם פרטי אינו יכול. אך כאן באה האמונה בהשגחה פרטית. עד כאן. או משום כחי ועוצם ידי. שאדם מרגיש שבכל הנוגע אליו הכל תלוי בו ומה שנוגע לשנוי הטבע. ודאי שבידו ית'. או שיש פחד ל"הזרק" לידיו, הינו שאין בי ממש. ובאמת שהם הם הדברים הקודמים. אדם בטוח שהוא אחראי לגורלו ממאן להרגיש שאין זה כך כי אז נשמט כל בטחונו הפרטי. ובאמת שנדרש ממנו לשים בה' מבטחו. ולא במשענת קנה רצון שהיום יכול ומחר לא יכול.

כמה כח דעת צריך על מנת לשבור מחיצה זו המבדילה בינינו לבין קוננו. ה' יעזרני על כך.

יא. שכר הבטחון יותר מהצלחה ע"י הבטחון

כתב ר' יונה [משלי שם] וכן יתן לליבו כי שכר הבטחון והתקווה אל ה' להצלחת הפועל גדול יותר מאוד מתועלת הפועל עצמו

ע"כ. רוצה לומר שאם האדם רוצה להגיע לדרגה זו של "בכל דרכיך דעהו", לא כהיכי תמצוי להשיג מבוקשו אלא כבנית חיים של קשר עם הקב"ה מוכרח לדעת ששכר הבטחון והתקוה גדול מתועלת הפועל היינו התוצאה של הקיווי.

והביאור פשוט שאין תכלית הבריאה להצליח להסתדר כאן בעניניו הגשמיים ומי שיודע דרכי שמים יש לו יתרון להפעיל המידות העליונות. אלא העיקר לגלות היחוד השלם, לחיות עם הידיעה שאין עוד מלבדו, והחסרונות הם רק היכי תמצוי להזדקק לפנות אליו ית', וזהו מה שניסחו ב"ג עיקרים לו לבדו ראוי להתפלל, ולכאורה יש להקדים דאיכא החיוב להתפלל. אלא פשוט שהקב"ה טבע באדם תכונת נפש להתפלל. לפנות לכח שמעל לסיבות. ועל זה בא חיוב שהוא מענפי האמונה להתפלל רק אליו, שהוא הסיבה הראשונה. עילת העילות.

יב. השלך על ה' יהבך, בטחון בקום עשה

מול החיוב להשליך על ה' כל יהבנו עומד בעומק הנפש קושי עצום. אשליית כחי ועוצם ידי. והפלא הגדול הוא שהרי ב"כחי ועוצם ידי" לא זוכה האדם לישועת ה' וא"כ מה הקושי לבטל גאוה חסרת תועלת זו. נמצא כאן יסוד גדול מעיקרי הנפש ממש. האדם רוצה לחוש ש"עושה", ש"פועל". ובאמת שאין זה נובע מגבהות אלא ממה שהקב"ה באמת העמיד את האדם במצב שיפעל כדי

למנוע ממנו תחושת הנהנמא דכסופא. לכל קבלת מתנה מתלווה תחושה זו והקב"ה לא רצה שאדם יחוש בה. ממילא מוכרח האדם לרצות לפעול כי כך נחקק בנפשו [ויש בזה יותר עומק כפי שהעלנו ממ"ש הרמח"ל בדרך ה' שעיקר הצורך לפעול אינו רק לעבוד כדי לקבל שכרו בדין אלא להשתלם ולהעדיר מעצמו חסרונותיו כדי שיוכל להדבק בקונו שהוא תכלית השלמות, נמצא שעומק השאיפה לפעול היא להשתלם].

אך כאן נמצא חוט השערה המבדיל בין העובד את ה' לאשר לא עבדו. אכן מחויב האדם לפעול. אך רק לעשות מה שה' דורש ממנו. כאן נגמר חיוב ההשתדלות שתמנע ממנו נהמא דכסופא. לא עצם הפעולה אלא לפעול מכח ציווי ה' וכנגד המשטין לעשות מה ש"הוא מבין". ולפי מה שהעמקנו בסוגרים לעיל הדחיפה לפעול היא להשתלם והפתוי הוא להשתלם בעניני האי עלמא ולא בעניני עלמא דקשוט. והוא שורש תופעת ה"משתגעים" עליהם דיבר הרמב"ם בהקדמה לס' זרעים. וחז"ל רמזו על כך במה שאמרו ללמוד זריזות לבנות עולם הבא מהנמלה שאוספת ערימות של חיטים אף שאינה זקוקה לכך כי "דלמא יהיב חיי". והבר דעת יודע שאין זה "דלמא" אלא "ודאי" שצפויים לו חיים ארוכים – חיי נצח. וממילא מוכרח לאסוף בלי די ולהראות כ"משתגע" אבל כאשר

צובר בעניני עלמא הדין זוכה למחיאאות כפיים כאשר באמת למד מהנמלה אך לא את השיעור הנכון.

בסוגית הבטחון ה"עשיה" היא שמכח "רצונך", וכנגד ה"כחי ועוצם ידי", אתה בוחר להשליך על ה' יהבך. לא כעצלות או יאוש מפעולה אלא "בקום עשה". לעשות רצונו. כאן היא הפעולה הנרצית.

בלי האמונה הנ"ל בחסדו גם לא יושפע השפע וממילא נמצא האדם גורם לעצמו השפע מכח בחירתו.

ומכיון שזהו נגד הטבעיות של האדם לרצות להיות עצמי ובלתי תלוי בזולתו והוא בדקי דקות כפירה ממש שיכול להסתדר לבד.

ולכן זו "עשיה" גמורה. ולא כפי שהכסילים חושבים שהבטחון הוא בשב ואל תעשה. אלא אדרבה דורש מלחמה חזקה ונוראה נגד ה"רצון" להיות ה"עושה" המדומה.

ובזה יש לבאר הגמ' שההבדל בין מי שעבד למי שלא עבדו החוזר מאה פעמים ובין החוזר מאה ואחד. ויש לבאר שמי שחוזר מאה ותו לא תולה הכל בהשתדלותו כי יש במספר זה מעין שלמות שאותה הוא השלים. אבל מי שעבדו יודע שאין קץ להכרח לחזור וממילא כאן ניכר שעבדו ולא שעובד כפי תפיסתו.

יג. שורש הבטחון בנפש

יש פסוק בתהילים (ל"ג כ"א) **כי בו ישמח ליבנו כי בשם קדשו בטחנו. וצריך** להבין מה מסבב את מה. לפי סדר הפסוקים השמחה בה' ית' מסבבת את הבטחון. אך מאידך נראה שהסדר צריך להיות הפוך דתחילה הבטחון הוא עבודת האדם, וזהו גם מה שכתוב כי בשם קדשו בטחנו. בהנהגה שנקראת "שמו". שמו המפורש ואח"כ בו בטחנו, שזו השגה הרבה למעלה כביכול בעצמותו. ואף שאין ביה תפיסה אך יש רעותא ליבא דלא גליא לפומיה.

עוד יש להוכיח שהשמחה נכתב בלשון עתיד והבטחון בלשון עבר. וא"כ מדוע הקדים הפסוק התוצאה לסיבה.

ויש להקדים הפסוק הקודם והכל יובן בפשטות. **נפשנו חיכתה לה' עזרנו ומגיננו הוא.**

מבואר שהסיבה שבוטחים ומיחלים לו ית"ש, בגלל שיודעים שבסוף יגיע העת של "ובו ישמח ליבנו". היינו שלמרות שהמוות והרעב הם יסורים מאתו ית'. אך מכיון שיודעים שמקורם הוא אב הרחמן אשר סוף הקשר יהיה שמחת עולם, "בו ישמח ליבנו", לכן יש הבטחון לחכות ולצפות לישועתו. נמצא שאכן המסבב את הבטחון הוא ה"בו ישמח ליבנו". אך ממשיך הפסוק, ומדוע ישמח

ליבנו כי בשם קדשו בטחנו. נמצא שהבטחון נולד מאמונת העתיד להיות שמחה אך הוא גם המוליד את אותו עתיד.

והענין הוא סוף מעשה במחשבה תחילה. הנשמה היא טהורה ומזוככת ולכן יש בכחה לרומם הגוף ומה שהיא רוממה את הגוף הוא הסיבה שהיא עצמה תתרומם ותתיפה כפי שכתב בדעת תבונות עיי"ש.

ובכללות לעולם העבודה היא לצאת מהשורש ולהחזיר הכל אליו, ועל ידי זה יתחדש עילוי לשורש עצמו. וזה כל תכלית הבריאה ובכל מקום תמצא דרך זו.

יד. באור מאמרם "גנבא אפום מהתרתא רחמנא

קרי" [ברכות ס"ג]

וראיתי בס' פרי צדיק [פרשת עקב] שעמד על מאמר זה וביאר הקשר של תחילת הפסוק "השלך על ה' יהבך" לסיפא של הפסוק "והוא יישר אורחותיך" וז"ל והיינו אף שעובר עבירה מפורשת שעובר על לאו דלא תגנובו מכל מקום כיון שאינו שוכח את ה' יתברך ומאמין בה' בשעת מעשה דקרי רחמנא על זה נאמר והוא יישר אורחותיך שה' יתברך יישר אורחותיו ולא ידח ממנו נדח ויהיה לו תיקון. דלפעמים משכח היצר הרע הכל ששוכח בה' וכמו שאמרו (נדרים ל"ב ב') דבשעת יצר הרע לית דמדכר ליה ליצר טוב.

מה שאין כן כשזוכר בה' רק נעלם ממנו שהוא עבירה והיה סבור שעושה טוב אז ה' יתברך יישר אורחותיו. וכן נראה מפירוש הרמב"ם ז"ל (ברכות פרק ט' משנה ה') שכתב לפרש בשני יצריך ביצר טוב וביצר הרע וכו' ואפילו בשעת העבירה והכעס והאף שכל זה הוא יצר הרע כמו שאמר בכל דרכיך דעהו ואפילו בדבר עבירה. משמע שמפרש שעל כל פנים בשעת עבירה ישים אל לבו להאמין בה' וכעין גירסת עין יעקב גנבא וכו' עכ"ל. היינו שמדובר על תקוות הרשע משום שאינו שוכח לגמרי את ה'.

וכפל יסוד זה ברסיסי לילה [אות נ"ג] וז"ל ואף אם עדיין היצר כרוך בעקבו ואיננו מוגדר במעשיו כצדיק גמור על זה אמרו (ברכות ס"ג ע"א) בכל דרכיך דעהו אפילו לדבר עבירה והוא יישר ארחותיך: ובעין יעקב שם הגירסא היינו דאמרי אינשי גנבא אפום מחתרתא רחמנא קרי רצה לומר דרוב גנבי ישראל הם בכלל נקראים ישרים כמו שאמרו בפרק רבי עקיבא (שבת פח ב) אנן כתיב בן (משלי יא, ג) תומת ישרים. כי כולם מאמינים בני מאמינים והאמונה התקועה בקרב כל איש ישראלי דהכל מהשם יתברך היא הגורמת לו ישרת לב. ואפילו שהיצר רע גוברו ומחטיאו במעשה הוא לא זו מאמונתו וגם שם רחמנא קרי אלא שהיצר מעוור עיניו ולא ידע שזה דבר עבירה. ואף דסוף סוף הוא תועה מדרך הישר מכל

מקום על ידי זה השם יתברך מיישר אורחותיו והוא הנקרא ישרי לב הזוכה לשמחה.

אך במק"א [צדקת הצדיק אות רנ"ח] פירש שעצם מה שהרשע מקלס לקב"ה יש בזה שבח וז"ל באדם עצמו יש גם כן חלק רע משאור שבעיסה המכונה פושעי ישראל ולהיות בקשר אחד עמו כמו שאמרו ז"ל (שמות רבה ז' ג') כשם שקילוסו עולה מן הצדיקים כך עולה מן הרשעים. וזהו קילוס יותר כאשר צד הרשע מקלס גם כן ומכיר גדולת השם יתברך. וכן באדם כאשר גם מצד השתקעותו בחמדות עולם הזה מכיר גדולת השם יתברך כמו בהנאה דאכילה ושתייה על ידי הברכה מקודם ואפילו אם כענין מה שאמרו (ברכות ס"ג א) גנבא אפום מחתרתא רחמנא קרי עכ"ל.

עוד ראיתי שבמק"א [בקונטרס ספר הזכרונות מצוה ראשונה] ביאר זה לגנאי וחסרון בטחון והוא סתירה קצת בדבריו וז"ל ואמר אחר ציווי העני ושמרת את מצוות וגו', להזהר על שמירת כלל המצוות, כי הבוטח בה' צריך שיהיה בטחונו עם שמירת מצוותיו, ולא שירשיע ויבטח בהשם יתברך שעם כל זה יטיב עמו: וכמו דשנינו בהרואה (ברכות ס"ג א) בנוסחת העין יעקב גנבא אפום מחתרתא רחמנא קרי. ובפרק קמא דיומא (ט' ב) רשעים היו אלא שתלו בטחונם בהקב"ה. שדבר זה אינו מידת הבטחון לבטוח שאף על פי שחוטא הקב"ה עמו, שזה גורם קלות ראש לחטוא. ואף על פי

שרואה השעה משחקת לו, הרי אמרו בבבא קמא (נ' א) כל האומר הקב"ה וותרן וכו' עכ"ל.

ואפשר שאכן תרוויהו איתנהו. יש תקווה לאותו בוטח שזכירת הקב"ה תחזירנהו למוטב אך עדיין יש כאן צד גנאי ברור שמקיל ראש.

טו. פירוש קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'

בספר העיקרים מבאר (מאמר רביעי פמ"ח) דהשגחת ה' תימשך תמיד אל המיחלים אליו על צד החסד ולא על המיחלים על צד הגמול. ובזה מבאר הפסוק קוה אל ה' חזק ויאמץ ליבך וקוה אל ה'.

הנה ב' הנהגות יש הנהגת המשפט שהיא כפי מעשי התחתונים ויש הנהגת היחוד. שהיא כפי התכלית המכוון בבריאה. ונפלאות תמים דעים לשלב ב' אלו יחדיו וכפי שהאריך בדעת תבונות.

התגלות הנהגות אלו באדם הם בלב ובנשמה, שכל. כידוע שהכל בערכין ובהתאמה.

נמצא הלב מקור הרגשות, שמהותם השתנות ונפעלות עפ"י המאורעות והוא ממש כהנהגת המשפט הנפעלת ממעשה

התחתונים. וזו ההנהגה נקראת אלקים, היינו הנהגת הכוחות המשונים זה מזה והוא בעל הכוחות כולן.

ואילו השכל ענינו יציבות ואחדות, מציאות של "צילותא". ואם חסר בצילותא, חסר בכחו כידוע מחז"ל הק' [מגילה כ"ח ע"ב שמעתא בעי צילותא ופירש"י דעת צלולה ומיושבת שאינו טרוד בכלום מחשבה עכ"ל]. כי כן הוא כחו. וממש כהנהגת היחוד שלא מתפעלת כלל מכל המתרחש ורק מכוונת אל התכלית הנרצה [ואפשר דמשו"ה משתלשל מהכתר י"ג מידות הרחמים דאינו מתפעל ממעשיהם רק מוליקם לתכליתם] וכן הוא בערכין ההדמות אליו ומידותיו רק בכח שכל חזק היכול להתגבר על כל הקורה וכל חריגה לכעס וקפידה נובע מאבוד שליטת השכל למתבונן, ואכמ"ל. ושם הנהגה זו הויה ברוך הוא [שוב ראיתי בשיח יצחק לגרי"א חבר ז"ל בדרוש על סוכות שכאן נטועה יכולת השמחה לא להתפעל מכלום. להיות בבחינת ואני ה' לא שיניתי, עיי"ש דברים נפלאים].

בעת נבין הפסוק. "קווה אל ה'" - היינו אל הוי"ה ב"ה שלא דן כפי מעשיי אלא כפי התכלית, וזה ברור אצלי שגם המצפה לרחמיו ויציאה מצרותיו היינו כדי לאפשר עשית רצונו ית'. וגם אם אינו כן אך עצם גילוי חסדיו אליו הם ודאי יגבירו תשוקתו לעבודתו. נמצא שסופו יצדיק תחילתו.

ועיין מאמר הקיווי לרמח"ל לפרש פסוק זה. דהקיווי הוא הקישור של העילה לעלול. עד עילת העילות ב"ה.

ואחר שמקיים "קווה אל ה'", והדעת השכילה והתעלתה מעל שבי הלב. כעת הלב צריך להתאים עצמו להשקפת קיווי זו, וזהו "ויאמץ ליבך". דבלב לא שייך קיווי רק לאמץ אותו, דאימוץ הוא פעולת הוספת כח וגילוי כח פנימי שהיה קיים. כמו באדם המתאמץ, תחילתו קושי וסופו גילוי כח שהיה קיים בו. כן הלב אף שנראה תלוש מכל קשר להבנות השכל, אך במאמץ, יגלה השתוות עמו. כי כבר קיים בו, כידוע דרך לגלות בפועל הוא המכוון. אך משגילה מדרגה של תקווה וכמיהה לעילתו מתווסף בנשמה עומק חדש שלא היה בקיווי הראשון. ולכן מסיים "וקווה אל ה'".

נחזור על הדברים. הקיווי הוא הקישור לבורא ית' בבחינה הגבוהה. הנשמה שואפת לכך אך מכיון שכבולה בגוף לעולם שאיפתה מצומצמת לגוף, היינו קצת יותר ממנו. ומשמקווה באמת הנפש יכול עם מאמץ להשיג גם, ומשעלתה מדרגת הנפש, שוב מתעלה גם נטית הנשמה וחוזר חלילה וזהו שהפסוק הוא כמעגל בלא סיום. כי כן העבודה וכמה נפלא לדעת שהתכלית הוא אמוץ הלב ושינויו אך בהדרגה ואין כל טעם בקיווי הנשמה שלא מתישב בלב. וזהו לתת הפסקה בין הפרקים ופשוט לדברינו.

טז. קיווי שמקיים כל העולמות , לקוות "בגדול"

עיינ' בס' מצוות הבטחון אות ל"ב מהזוה"ק וארא כ"ב כל מאן דשוי תוקפה בשמא קדישא אתקיים בעלמא מאי טעמא בגין דעלמא בשמא קדישא אתקיים. ונראה לפרש בס"ד כערכי. דהמקווה הוא המעורר הקו להכנס [עיינ' מאמר הקיווי לרמח"ל] נמצא שהוא סיבת קיום העולם וממילא יהיה קיים. וביתר עמקות, הקב"ה מחיה את כולם עם הקו, צינור השפע, ובדרך כלל העבודה להוסיף בשפע אך המקווה שותף בהתעוררותא בעצם הקו.

ועוד ידוע שקו זה הוא המחיה בלא תנאי והוא גם אור התכלית לכן הינו בלתי גבול. והוא נפלא שאין שום הפסק לעבודה זו דלקיים העולם צריך בכל רגע. נמצא שאין כאן עבודה על מנת להשיג טובה פרטית אלא לגלות כבודו ית', שישפיע על העולם, הן לקיימו והן לתקנו, ובאמת שהיודע מה היא מדרגת השפע הפשוטה לולא ההסתר ודאי מצד זה היה מקווה להשיג רק שאדם מסתפק בקטנות, יש לו מה לאכול לשתות ולכן אינו חש רצון לקיווי בזמנים אלו. ומצד זה נראה הקיווי רק כסיוע לעצם השפע אך זה אינו כפי שהתבאר [וזו עבודת התפילה לבקש תמיד בגדול על הכל. ולא להצטצמם לבקשתו הקטנה אלא ממנה לשאוב הבנה לצרכי העולם כולו ולבקש באמת על השפע המושלם שישטוף את העולם. וצריך בזה גדלות נפש עצומה להבין כח האדם שבהיותו "מדבר" פועל

באמת לעורר עד בלי גבול ממש. והתמקדות בצרכי עצמו הוא ממש צמצום קומתו ותשת עליו כפיך, מיעטו ורוב בני הדור סובלים מקטנות זו והרבה דעת צריך להמלט מכך].

ואין כל ספק שידיעת נוראות אינספור העולמות והמדרגות של אורו ית' מגדילים באדם כמיהה זו שהיא הרבה מעבר לצרכים הבסיסיים של האדם. ומי יעיז לדבר על הקו לרום מעלתו שהוא בערכנו ואף בערך העולמות הכי טמירים בבחינת אין.

יז. הכל בקיווי. באור מדרש פליאה

שהיסורים בקיווי

[המשך אות הקודם] ואולי יתישב לפי זה מדרש פליאה ויחי **[פרשה צ"ח]** מובא בס' מצות הבטחון אות ל' **הכל בקיווי** יסורים בקיווי, קדושת השם בקיווי, זכות אבות בקיווי, תאוותו של עוה"ב בקיווי. למדו זה מהפסוק בישעיהו [כ"ו ח'] אך אורח משפטיך ה' קיוינוך לשמך ולזכרך תאוות נפש. ובמפרשים מסבירים שאף בשעת יסורים קיוינו אליך [ולא שמקוים ליסורים], אך עיין שם בתרגום כהמדרש שמקוין ליסורים. וצריך להבין מהו לקוות ליסורין. ועוד מהו הכל בקיווי אטו ארבע אלה שנמנו כוללים הכל.

ונראה לפי האמור דאם הקיווי הוא מצד מה שאדם רוצה לא מובן אך אם הקיווי הוא לבחינת הקו, היינו לגילוי התכליתי

והשלם, התפשטות עצם השפע, ולא לפי החשבון של האדם שיש לו קצת קושי. ודאי שהקיווי הוא לכל מה שיביא לגילוי זה. ואין כל ספק שהיסורים חלק מכך, דאם אינו עובר יסורים יצטרך לעבור תיקון שם, או בגלגול ואם כן מתעכבת הגעת השפע, וכבר אמרו שלולא יסורים א"א לעמוד בדין. וכן הוא הדין לקידוש ה' שהוא דבר נורא אך ממרק ברגע, דאף רשע גמור הזוכה לכך אי אפשר לעמוד במחיצתו, וכנ"ל זכות אבות.

נמצא שהקיווי הוא למה שיאיץ מצדנו גילוי הקו, האור התכליתי. ולכן מסיים עוה"ב בקיווי, שזהו רצונו האמיתי לעוה"ב, שיתן שכר לבריותיו, וכפי שכתב ברוח חיים שיש מדרגה של לשמה ברצון השכר, כשרוצה השכר כדי יתקיים רצונו לתת שכר ודו"ק.

**יה. באור לפסוק "תחת אשר לא עבדת את ה'
מרוב כל"**

נפרש הפסוק כערכי וכפי ארועים שעברו עליי [בסיעתא דשמיא נפלאה]. כתיב בפר' כי תבוא תחת אשר לא עבדת את ה' בשמחה וטוב לבב מרוב כל. ומפרש רש"י בעוד שהיה לך כל טוב. ואכן הוא נסיון אמיתי דגם כאשר בהוה מאיר מעבר לכל דמיון עדיין יש מקום חלות ליצר להכניס חשש על העתיד. ממש כפי שאני מרגיש כעת, כזה אור וכוה שפע ועדיין דואג מה יהיה עם

הקניות לחג. או עם הנסיעות בחול המועד. לא יאומן. ותיכף ננסה להתחקות אחר נקודת הרפיון המאפשרת כניסת היצר.

בריאה משונה היא האדם שהמציאות המעורפלת של העתיד היא המעוררת אצלו חששות וספקות. ובאמת שכן הוא שאין העתיד מובטח מכח המשכיות ההוה כפי שחידש לן ר' ירוחם בפר' קרי"ס עה"פ מה תצעק אליי עיי"ש.

אך כאשר מושפע על האדם כל טוב יש לו עכ"פ לעבוד בשמחה. ומה היא השמחה. תחושת הקירבת אלקים. אתה עובד מול מלך רם ונישא אך קרוב כל כך. וקשה לאמרו אך רק השקר הפלאי שגם זה מסובב על ידי סיבות ולא על ידי ידו הרחבה היא המעלמת את קישור "הרוב טוב" רק אליו. ואכן הכל נעשה בסיבות אשר נותנות מקום לטעות וראה בפ' המן אשר מעיד הכתוב דהיה בו נסיון, למען נסותך. כי מעולם לא רואים ידו ממש ואף המן יכול להתפס כתופעה טבעית. ומבהיל כח ההסתר שיש. והידיעה שזה דמיון שווא היא המחזקת הדעת ולימוד המוסר לבדו יכול להחדיר ההשקפה הזו לחיי היום יום. לפקוח עיני עיוורים. ומו"ר הגריא"ו ז"ל היה רגיל לומר שזה פשוט מאוד כי השקר שהעיניים רואות תדיר משתמש ונהפך לאמת. ועל האדם לבצר הדעת שהיא תקבע את המציאות ואז לא יתרגש ממראית העין.

ראיתי בשם ר' אלחנן הי"ד [אגרות - בחוברת נסיך התורה] שהבן תורה תמיד מצפה לראות כיצד יבואו ניסים הבאים אחרי שכל קיומו בנסים ואילו הבעל הבית דואג מה יהיה הלאה. יש כאן מהלך נפלא. ונדרש באמת לסגל מבט של בן תורה. מדוע באמת הבן תורה כך מביט על העתיד. הרי גם הבעל הבית ודאי ראה סיעתא דשמיא. התשובה שהבן תורה הוא זה שמתוך חביקתו את התורה חי בזרועות בורא עולם. זוכה לחוש קרבתו ית' וממילא כל הזמן מתלמד לראות רק השגחתו המופלאה הכמוסה מתחת לרובד המציאות. וממילא אף שלא יודע מה יהיה אבל הרי ברור לו שלא המציאות הנראית שבה לא נראה פתרון היא האמיתית אלא המציאות הפנימית ובה ראה נסים ממילא ממשיך ליחל. אבל הבעל הבית חי רק את המציאות החיצונית. ומבין שהכל תלוי בכחי ועוצם ידי. וממילא לא יודע מה יהיה הלאה. ודוק כי נפלא הוא. וכאן נמדד עד כמה יש כאן "בן תורה". היינו שרכש מבט אחר על המציאות. ובזה פשוט ביותר הוראת רבותינו גדולי הדור לבני תורה להתחייב לנישואי הבנות ולבעלי בתים אומרים לא להתחייב [מפי עדים רבים שכך שמעו מרה"י הגריא"ל (שליט"א) ז"ל]. כי הבן תורה אכן חי רובד אחר מהבעל הבית. והחידוש שרוב הבני תורה אינם בעלי בטחון להיות בטוחים ושלוים שיעמדו בהתחייבותם. אבל סוף סוף

חיים בהכרה מסוימת שמוקפים ניסים וממילא זה מספיק שיחול עליהם הלאה. וכפי שמעידים רבים !!!!

יט. מפתח גדול לרכישת בטחון

כתב האור"צ בשער השמחה שהבוטח בה' בטחון חזק לא יפחד מעולם מדבר רע, ולא יעבוד לאיש זולתו להתרצות אליו, ולא יקווה לאיש. ולא יסכים עמהם בדבר שהוא נגד עבודת ה' וכו'. הובא כמעט באותה לשון בספר צידה לדרך [דף ר"ז ע"ב, ואיני יודע מי קדם למי] וז"ל הבטחון הוא שיבטח בא-להים בטחון גמור ויש בו תועלת לתורה ולעולם ומנוחת הנפש ושמחת הגוף ודע כי הבוטח בזולת השם הוא יסיר השגחתו ממנו ויתנהו למקרים והיה לאכול ומצאוהו צרות רבות ורעות כי יניחנה ביד מי שבוטח בו. ואם יבטח בחכמתו יסכל וישתטה במעט שינוי מזג כמו שנודע בחכמת הרפואה. ואם בגבורתו גבר יחלה ויחלש ובגרעין חרדל שיבוא באחד מרגליו ישב בדד וידום. ואם יבטח בעשרו עשה יעשה לו כנפים התעיף עיניו בו ואיננו ולפעמים עושר שמור לבעליו לרעתו. אבל הבוטח בו יתברך לא יפחד לדבר ולא ידאג לדבר חוץ מדברו. ולא יעבוד אחר זולתו. ולא יקוה בלעדו. ולא יחל בלתו. ולא יחניף ליציר כמותו. ולא יסכים עם בני אדם בלתי עבודת הבורא. ולא יכחידהו פחדם. ולא יבהילוהו בהלותם. ולא יירא ממחלקותם

ואם יוכיחם לא יירא מחרפת אנוש ומגדופותם. ואם יכלימם לא יבוש מהם ולא ייפה להם השקר. והבוטח השלם יביאהו בטחונו לפנות לבו מהבלי העולם ומתהפוכותיו וייוחד לבו לתורה ולעבודה:

הדברים פשוטים אך עמל עצום נדרש להפכם למושכל ראשון. וסיבת הקושי כבר לימדנו הסבא מקלם בגלל שקיימות השרשות ראשונות שונות. ועכ"פ להשתדל להנחיל לבנים דרכי חשיבה נכונים. והתעוררתי שב' ידיעות צריכות להתאמת כדי לזכות להתקרב לבטחון ושתייהן מכחישות זו את זו והמתבונן רואה שתמיד הקושיא מהידיעה ההפכית היא המחלישה בטחון וכפי שנפרש.

א' גדולתו אין חקר ושליטה מוחלטת בכל המתרחש וממילא אין לך על מי להשען בלתו.

ב' יחס אישי לכל יהודי בפרט, לצרכיו וצרותיו.

שילוב זה הוא מרפא לכל הפחדים וחששות עוה"ז.

אך דא עקא שהשגת עוצם גדולתו לכאורה היא גופא המערערת שמתעסק עם קרוצי חומר כמונו. ולמעשה זו אחת מטענות כתות הכפירה רח"ל שמה לו להשגיה על פרטים ואנשים פחותים. והם נתכוונו להסיר מעליהם עול מצוותיו ואנו רק מדברים מצד הבטחון אך בעומק כאשר מתערערת נקודה זו גם בד"כ דקדוק

המצוות נחלש, ה' ירחם, כי "מה אכפת לו מאיתנו", והמליצו על זה הפסוק "יומרוך למזימה" היינו שירוממוך בשביל מזימת ליבם. **ומאידך** מי שחש היטב את הקרבה האלקית נכנס לחשש "חברותא כלפי שמיא" בהשקפה וגם בהנהגות. וגם בסופו מתבטל מחיוביו בטענה של קרבה יתירה וגם זו רעה חולה. **ויש** לשנן הפתרון לסתירה זו במשנת הגרש"ד פינקוס ז"ל שהיא היא גדלותו דווקא "להכנס לחור קטן".

ולא לתפוס כל צד לעצמו. וממילא בהגדרה זו נתפסת הגדלות העצומה שהיא גופא הסיבה להשגחה הפרטית המדוקדקת. ובלי לשנן ולהתבונן בזה לעולם לא נכנס לעבודה זו. **והעת** הרצויה היא בשעת השקט אך ביחוד בעת הקושי והנסיון להתאמץ להרים הראש מעל הסערה המטלטלת הדעת בטרופ.

כ. בעל בטחון מיוחד עצמו לעבודת ה' - הסבר

כתב האור"צ בשער השמחה, הבוטח באלקים יביאנו הבטחון לפנות ליבו **ליחד עצמו** לעניני התורה והעבודה. וצריך אדם לחקור הדעות המחזיקות את ליבו להיות בבטחון שלם, עיי"ש. **וראה** שלא כתב שעסק במידת הבטחון תביאנו לעבוד את ה' אלא **ליחד עצמו**. שהרי ביהודי עסקינן. ומה החילוק ומדוע תלוי

בבטחון. נראה כוונתו שמה שאדם רק מקיים חיוביו על פי תו"מ ולא מיחד עצמו לעבודה, שזו כל תכלית חייו הוא משום שמיחס מציאות לעולם הממשי.

עכ"פ ההשקפה צריכה להתאמת שהזיעה הנדרשת בשביל הקיום של עוה"ז היא קללה ולא מגלה על תכלית האדם וכאן הבחירה הגדולה והמחשבות שמונה רבינו מחזקות האמת.

נמצא שכל שלא מיחד עצמו לעבודה אות היא כי מבטו אינו זך דיו. ועיין לשון הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל "ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו לדעה את ה' והלך ישר כמו שעשהו האלהים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים, הרי דוד ע"ה אומר י"י מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי". מבואר בדבריו הקדושים שזו בחינה שלא ללכת בחשבונות הרבים שביקשו להם בני אדם. ואמנם אין כאן עבירה אך מצווה האדם כפי מה שחננו ה' להעפיל במחשבתו ליחד עצמו רק לעבודה והתורה. ואינו אומר להיות מנותק חלילה מעוה"ז, אלא מה אצלו עיקר באמת.

נוסף בזה מילי בעידנא דדינא. כאשר מורגש צמצום נורא בכל אפשרויות החיים ונטית הנפש הבהמית ליפול ליאוש וחוסר מעש. ביאור תופעה זו היא שרוצה האדם את התנאים הנראים לו מתאימים לעבודתו. ומשלא מקבל תנאים אלו מכריז על שביתה. לא עובד במצב כזה. קשה לאומרו אך זהו השורש הפורה ראש אשר תוצאתו רפיון ובטול עבודתו ית'. והאמת היא שיש לאדם ליחד עצמו לעבודתו ית'. היינו להיות עובד בכל מצב אשר ישית עליו בוראו. ודווקא תנאים אלו הם הרצוים לפניו. בהם ישיג תכליתו. והעצה היא להתמקד ברגע העכשוי. בעיקר הקושי נובע כשיש צורך בכסף. מה כעת חובתני. לחפש כסף. ללכת לקניות. לתת שיק דחוי. שכן העתיד אינו בידי. מאידך לא לחיות חיי הפקר. של לקיחת חובות בלא הבחנה. אך מה שצריך צריך. והעיקר לשאת תפילה בכל רגע שכעת ממש מתחוללת ישועה עבורי אם אני בוחר בצורה נכונה ושקולה. החיוך צריך להיות ממלא אותי כי לפחות יודע שאכן הכל לטובה. גם כשלא מבין. ואדרבה כשלא מבין ודאי שיש כאן מעבר לשכל אנוש. ומעל הכל תשובה ומעשים טובים. אך לנצל זמנים אלו בהם יכול לצאת ברכוש גדול של אמונה ולפום צערא אגרא.

ונרחיב פה ונמלאנה לשוננו לך רינה בז' המחשבות שמונה האור"צ.

נקדים המחשבה החמישית, שהיא היסודית והשאר נבנות עליה.

"ענין היות הבטחון שלם. ושה' רואה ליבו". לכאורה מפורש כאן שאין עבודה של "מתוך שלא לשמה" במעלת הבטחון, אף שמצינו שכך הדרך בשאר עבודת ה' [ענין בנפה"ח שהרחיב בזה וכבר הרחבתי בזה במק"א]. ובאורו לענ"ד האדם עומד בין ב' קצוות העבודה. מחד מוכרח הוא ליגיעת הפרנסה מחמת הגזירה דבזיעת אפיך תאכל לחם. והסתלקות מעבודה זו שהוטלה עליו לתיקון חטא אדה"ר היא בטול כל התיקון אא"כ כבר תיקן כערכו. היינו דאדה"ר מין היה כדאמרו חז"ל. ובערכנו הבאור שיחס ממשות לעוד דבר מלבדו. וכבר הארכנו במק"א בבאור דברי הדעת תבונות בסוגיא זו קחהו לכאן. וזיעת אפיך היא הדרך לרומם חזרה העולם שהרחיק אדה"ר מה' אליו ית'. תחת שהיה העולם גן עדן נהיה גיא צלמוות בו צריך להכניס שליטת ה' [והיא החכמה ד"החכמה תחיה בעליה" ופשוטו ממש שהרי אדה"ר שזכה לזיהרא עילאה יכל לחיות לעולם מכחה (נפה"ח) והריחוק הוא סיבת המיתה ונורא הוא עומק החיות הטמונה בתורה הק' והנרגשת לעמלים בה בכל כחם]. והם כל המצוות שנתחייב בהם בעניני העסק של עוה"ז. ובעסקו בעוה"ז עפ"י תורת ה' נתקן הפגם.

אמנם מצינו פטור ממצוות אלו כשאפשר לעשותן ע"י אחרים. מי שמיוחד עסקו לתורה. ואף אם רק בשעה זו שלומד.

מכיון שהעוסק בתורה הוא דומיא דאדה"ר קודם החטא יושב בגן ומיוחד יחודים.

אך הקובע את חייו לכך, מהפך חזרה את העולם לגן עדן. חייב להיות זה אמיתי דאם שקר הוא הרי מבטל העבודה עצמה של בזיעת אפיד. ובאמת מעטים הם שיחדו ליבם בשלמות להיות עוסקים רק בה בכל מהותם.

וכל אחד יבחן בעצמו עד כמה ירא וחרד מתמורות הזמן. אות היא שכבוש תוך ציורי העולם אחר החטא. ואז הדרך היא ע"י "זיעת אפיד" וכל המתלווה לתקן.

ולכן לא שייך כאן מתוך שלא לשמה. כי הנהגת שלא לשמה היא בטול התיקון. וחייב להיות אמת לאמיתה.

ועוד פעמים שהבטחון המזויף אינו רק שגגה בהשקפה אלא הוא תירוץ להמלט מהעבודה עצמה והוא חמור שבעתיים כאמור. והדרך לאמץ המחשבה להתבונן במבט האמת ולא בחיצוניות.

ושלמות מדרגה זו הוגדרה ברוח קדשם של חז"ל [עירובין כ"ב ע"א] להיות אכזר כעורב. רבא אמר במי שמששים עצמו אכזרי על בניו ועל בני ביתו כעורב כדכתיב תהלים [קמז ט'] לבני עורב אשר יקראו לפיכך: והקדוש ברוך הוא מזמן להן יתושים ונכנסין לתוך פיהן כי הא דרב אדא בר מתנא הוה קאזיל לבי רב

אמרה ליה דביתהו ינוקי דידך מאי אעביד להו אמר לה מי שלימו קורמי ירקות עיי"ש ויש לבאר ענין העורב למידה זו ואכמ"ל.

וצריך להבין דברי רבא כיצד יתכן שישים אדם עצמו אכזרי כעורב הרי אדם מצווה לזון ולפרנס את משפחתו. ואמנם הקב"ה דואג לאפרוחים של העורב כי לא מזניח בריותיו אך מנלן דשרי לנהוג כעורב זה. ובפרט דממקום שבאת קשה הרי העורב מתאכזר לבניו כי טועה שאינם בניו כמבואר במדרש [ילקוט שמעוני משלי רמז תתקס"ג] ומנין שעורב אכזרי הוא שנאמר מי יכין לעורב צידו, ואומר לבני עורב אשר יקראו כשהעורב מוליד ילדיו לבנים ואומר הזכר לנקבה עוף אחר בא עליך ומואסין אותם ומניחין אותם, מה הקב"ה עושה ממציא מצואה שלהם יתושין ופורחים עליהם ואוכלים ומשם משחירין ובאוצר המדרשים [(אייזנשטיין) אלפא ביתא דבן סירא עמוד 47] מוסיף ויביא להם יתושים בפיהם ויאכלו ויחיו בהם שלשה ימים, ולאחר שלשה ימים ישחירו ויחזרו אבותיהם להם והקב"ה מקדים רפואה למכה.

מפורש משום שנולדים לבנים אבל כאשר משחירים ומגלה שהם בניו מרחם עליהם. ובנמשל הרי יודע שהם בניו ובמצב זה העורב גם לא היה מתאכזר לבניו וצ"ע.

כא. סכנת ההתרגלות לנסי השגחה

בכל עת ומצב ישנה סכנה שהיצר אורב לאדם. הנה המורגל בניסים למחיתו עלול ליפול למלומדה חמורה של בטחון ושאננות. היינו אחרי שראה כבר הרבה השגחות וממילא רגוע מאוד, ואף שלכאורה נדמית רגיעה מהשגת בחינת "כגמול עלי אמו", מ"מ צפונה בה סכנה גם כן. ובחינת הבטחון של כגמול עלי אמו עמוק יותר כפי שית' בע"ה.

דיתכן להגיע דווקא מתוך מצב נפלא זה לחסרון אמונה דיסודה האמיתי שהכל בידו לכל צד [גם לצד הלא רצוי לכאורה] ולא שודאי יהיה טוב. ולכן גם במצב שרגוע לגמרי נדרשת הבנה זו הצופנת בכנפיה בהכרח תפילה וזעקה קבועה להכניע כל מהלכי הטבע להצילו מצפורניהם המשחיתות.

אבל להגיע לבחינת "כגמול עלי אמו" מבלי שתתלווה אליה שאננות הכסיל הוא בהתנתקות פנימית מכל הסיבות והשענות על המסובב בלבד. זהו מצב נפשי נפלא ועמוק אשר תמיד למרות היותו תלוי ועומד מול ציורי העולם המסיחים הדעת גובר עליהם ומביט על המצב מתוך השגת הדעת. וממילא אין כאן כל שאננות אלא אדרבה עירנות לשמור על שליטת הדעת על המצב שרק היא תכריע הגדרת המצב. ואפשר לבאר שזהו מעין מה שביארו על דברי רש"י בפ' בשלח עה"פ מה תצעק אלי. לא הזמן

להתפלל [הוא ממדרש]. היינו שפעמים צריך לחיות אמונה פשוטה דאין כאן בכלל ים שמפריע. ותפילה היא לראות קושי להחזיר המצב לשורשו שהקב"ה שלוט במצב אבל עדיפא מינה לראות שאין כאן כלל קושי.

כב. גם המחשבות מאתו ית'

ראיתי בספר שפתי חיים [מידות פרק בטחון] לבאר בדברך כלל חושב אדם שהרעיונות הם שלו. החכמה שלו כי ממנו נולדה ושאר הדברים החיצוניים מבין שהם חוץ ממנו. וצריך אדם לברוח מכחי ועוצם ידי ואמר הגרא"א דסלר שאנשים רגילים לומר "נפל לי רעיון". ולא חושבים מי "הפיל" להם עכ"ד.

כג. שלבי בנית מדרגת בטחון עפ"י ר' יונה

כתב ר' יונה משלי פ"ג בבאור מצות הבטחון שידע עם לבבו כי הכל בידי שמים, כי ביד ה' לשנות הטבעים ולהחליף המזל, ואין לה' מעצור להושיע ברב ובמעט, וגם כי צרה קרובה ישועתו קרובה לבוא, כי כל יוכל ולא נבצר מזימה, ויבטח בה' יתברך בכל צרה וחשכה. וידע באמת כי הוא רב להושיע מכל צרה, וישועתו כהרף עין. על כן יקווה לישועתו גם אם חרב מונחת על צואר האדם כענין שנאמר הן יקטלני לו איחל. ונאמר בטחו בו בכל עת. פירוש בכל עת גם בעת שהצרה קרובה ולא ידע האדם דרך להנצל ממנה.

ונאמר בטחו בה' עדי עד כי בקה צור עולמים. כי הוא יתברך יוצר העולם הזה ועולם הבא והכל בידו לכן בטחו בו כי כל יכול עכ"ל.

ויש להתבונן היטב בדבריו וכפי שהשרישו לנו רבותינו שליט"א שר' יונה על ב"ב הוא אותו ר' יונה שבספרי מוסר [והח"ח ביסס הרבה מהלכותיו על רבינו יונה בשערי תשובה] וממילא כל מילה בו מדויקת ואף שנראה כאן שחוזר עוד ועוד על אותו יסוד צריך לעמוד להבין מה מתחדש בכל מילה וזה החלי בעזר צורי וגואלי שיאיר עיני בדברי רבותינו הראשונים להבין מתוך דבריהם עומק הסוגיא ולעורר אורה בנפשותינו לאחוז במושכלות בחיי המעשה [הוא ציור המושכלות שהוא תכלית האדם השלם כדברי הרמב"ם בהקדמה לסדר זרעים, ובלשונונו "לחיות המושכלות", זהו כחו של ציור להיות מוחש אצלן].

הנה מחלק המצווה לכמה מדרגות, ויתבאר שהם שלבי בנית מצות הבטחון בשלמות [וכן כתב להדיא מו"ר הגריא"ו ז"ל לבאר דאין החזו"א חולק על כל הראשונים במה שכתב בספרו אמונה ובטחון אלא שדיבר על שיעור הבטחון המינימלי וכאן הוא מבואר בדברי רבינו יונה להדיא כדלקמן].

תחילה כתב שידע עם לבבו ידיעה כללית. המתחלקת לכמה חלקים. נעתיקם בבאור קצר.

א. ידע בלבבו כי הכל בידי שמים כידוע מאמרם ז"ל בכמה מקומות. והוא התחלת הבטחון ואינו מספיק למצבים בהם נדרש אמונה יותר עמוקה כפי שיתבאר.

ב. ביד ה' לשנות הטבעים ולהחליף המזל. היינו מאמרם ז"ל דיש כשפים המכחישים פמליא של מעלה. ותירצו שאף זה בידי שמים. יש כאן ב' חידושים. הראשון שגם כאשר המזל נוהג כחוק מונהג הוא על ידי שמים. וממילא אין הכרח שישתנה מצב הטבע לטובה אך הכל ממנו ית' [ובס' פתחי שערים לגי"א חבר ז"ל האריך בזה דבא להורות שגם הרע מנוהל בעומק על ידי עומק עצתו והם הדברים].

החידוש השני שבגלל שהמזל מונהג על ידו שפיר יכול להפר אותו ולהנהיגו כרצונו אך זה דורש התערבות בטבע שאינה הנהגה רגילה אך מ"מ אפשרית.

ג. גם כי צרה קרובה ישועתו קרובה לבוא. הוא המשך לחידוש השני שאמרנו לעיל שלמרות שהצרה קרובה ועל פי חוקי הטבע עלול לסכנה מ"מ כיון שאין הטבע פועל כרצונו ישועתו קרובה לבוא. וזה ודאי דורש השגה עמוקה יותר ולא מספיק האמונה שהכל בידי שמים דאז עומדת הקושיא מכשפים. וכדאמרן לעיל שאמרו חז"ל שגם זה בידו אך כיון שפחות נגלה יש כבר הו"א להקשות. ולכן

להשיג בחינה זו דורש אמונה עמוקה יותר, אך בעל אמונה זו שפיר יכול לבטוח שגם כי צרה קרובה לבוא וכו'.

ד. ויבטח בה' בכל צרה וחשיכה. כאן שינה לשונו דלמעלה כתב רק לידע. ואחר שידע זה. היינו כל אותן ג' דרגות שליטה בכחות יבטח בכל צרה וחשיכה בין אם הצרה רחוקה דאז מספיקה האמונה הפשוטה וגם בצרה קרובה דאז צריך לאמונה יותר עמוקה וכדלעיל אות ג'.

ה. וידע באמת כי הוא רב להושיע וכו'. כאן הוסיף על מה שכתב בתחילה שידע בלבבו וכאן ידע באמת. ולכאורה איזו תוספת יש אחרי שכתב קודם שיבטח בה' בכל צרה וחשיכה. נראה לענ"ד שכאן כתב שתולדת הבטחון הבנוי על הידיעה בלב, היינו ידיעה שכלית גרידא היא ידיעה באמת. ונפרש, תחילה צריך ללמוד הנושא ולדעת בלב [ואינו בחינת השבה ללב הידועה ומצינו בראשונים דהלב הוא המבין] ומזה יבטח היינו שינהג למעשה על פי ידיעה זו. אך לא כי נתאמת אצלו לגמרי. וזה פשוט לכל עובד דרך אחר ההתנסות למעשה רוכש הידיעה בקנין גמור לכן רק אחר שכבר נהג למעשה הידיעה תהיה אצלו ברורה וזש"כ ידע באמת. [עוד יש לפרש שלעולם ידיעה בלב היא השבה ללב אבל אחרי התנסה למעשה ודאי שידע באמת כי רואה בחוש מה שהתאמת בליבו

ויותר נראה אמת ויש לעיין ותלוי בביאור הא דבינה בלב. האם הוא עצם ההשבה ללב או שב לפני כן].

ו. ועל כן יקוה לישועתו. כאן יש בטחון למעשה במצב הרבה יותר קשה. לא כשהצרה קרובה אלא שהחרב מונחת על צוארו. ועד כאן לא דיבר מזה. אך אחרי שידע באמת כי כבר נכנס לצורת חיים של בטחון. ממילא יקווה לישועתו. וכאן הוסיף שיקווה. הוא חידוש גדול במדרגת הבטחון דעד כאן רק כתב שיבטח היינו ששייכת הצלה אך לא שמקווה לכך.

והביאור לענ"ד דכל עוד הצרה רחוקה אף שקרובה אך עדיין אינה על צוארו ממש יש לו מקום להשתדלות גם, רק שמצרף הידיעה והיא הנוסכת בו כח לא לחשוש. אך כאשר אין שום מקום להשתדלות הדרך היחידה לבטוח היא בקיווי. דאין הוא מצטרף כלל לישועה ע"י השתדלות. וזהו מה שכתב "על כן", כלומר פועל יוצא הוא ש"יקווה לישועתו גם אם חרב מונחת על צואר האדם כענין שנאמר הן יקטלני לו איחל. ונאמר בטחו בו בכל עת". ומבאר שבפסוקים אלו מדובר במדרגת בטחון גדולה יותר מכל מה שדיבר עד השתא, "פירוש בכל עת גם בעת שהצרה קרובה ולא ידע האדם דרך להנצל ממנה".

ונאמר בטחו בה' עדי עד כי בקה צור עולמים. כי הוא יתברך יוצר העולם הזה ועולם הבא והכל בידו לכן בטחו בו כי כל יכול.

כאן ממשיך ענין חדש הנראה כאינו נוגע כלל לבטחון. וצ"ב מה הקשר בין מה שיוצר עולם הזה ועולם הבא לבין הבטחון. ולכאורה יש כאן פן נוסף להשען עליו ית' בכל מצב. דעד כאן דובר משליטתו בכל הבריאה וממילא יש לצפות ולקוות ולישועה כי לא נבצר ממנו. אך כאן מאלפינו בינה דיש טעם נוסף לבטחון. הבריאה הינה רק פרודור לעולם הבא וכפי שמבואר בכמה מקומות המסלול להגיע לעולם הבא נבחר לאדם מראשיתו והוא נמצא בכח ועל האדם להוציאו לפועל בבחירתו.

נמצא שהתכלית השלמה תושג וממילא מצד זה יש גם לבטוח דאין כאן רק עולם ובו השגחה ושליטה אלא יש כאן תכלית מדויקת לכל אחד להשיג ולכן בהכרח שמושג בדקדקות מופלאה להגיעה. וידעיה יקרה זו נוסכת בטחון ועוד יותר גם השלמה עם כל מצבי החיים אף בלא שתבוא הישועה, היינו ההצלחה, דזה גופא ישועה, להשיג תכליתו בקו שנמצא בו.

עוד בביאור כי יוצר עולם הזה ועולם הבא. ונראה שהכוונה דאין לעולם עמידה מצד עצמו רק מתנהל לכיוון עולם הבא ע"י אור אינסוף וממילא זו סיבת הבטחון. ונראה גם לבאר דברי רבינו בחיי דשכר בטחון בידו, והיינו מ"ע דאמונה לדעת הרמב"ם וכהגרי"ז וביססנו דבריו במק"א [קונט' נצא השדה ח"א].

שו"ר ביאור נוסף על פי דברי כד הקמח ערך בטחון [שהובא לקמן]
 שפירש מאמר זה כך : בטחו בה' עדי עד כי ביה ה' צור
 עולמים. יאמר ראוי לכם שתבטחו באדון זה שכל העולם כלו
 העליונים והשפלים ברא בשתי אותיות משמו מזה תוכלו להכיר את
 כבודו ואת גדלו וכח שמו השלם וכיון שכן חייבין אתם מדרך השכל
 לבטוח בו, עכ"ל.

היינו שבריא את עולם הזה ועולם הבא בב' אותיות, הוא ראייה לכחו
 הנורא והוא סיבה לבטוח.

כד. בדברי חוה"ל מעלת הבוטח דאינו צריך לתכנן עשית הממון

עין חוה"ל [שער הביטחון פתיחה] עשר יתרונות הבוטח על בעל
 האלכימיה. ואחד מהם שבעל האלכימיה צריך לתכנן עשית
 הממון משא"כ הבוטח יודע שיקבל מתי שיצטרך. ונראה להוסיף
 טעם לענ"ד דהמתכנן מראש מה שיצטרך, ותולה בהשתדלותו
 מפחד שלא יהיה. ממילא כיון שמצפה דווקא להתגשמות תכניתו
 אינו יכול לראות בחסד ההשגחה פרטית כשלא אירע מה שמצפה.

כה. חוה"ל: ז' תנאים במי לבטוח וכולם בה' ית'
כתב בחוה"ל [שער הבטחון פ"ב] ז' תנאים הנדרשים לבטוח באדם
 וכולם נמצאו בו ית'. ומסיים שכאשר יתברר זה לאדם ותתחזק

הכרתו באמיתת חסד הבורא יבטח בו וימסר אליו ויניח הנהגתו עליו. ולא ישדהו בדינו ולא יתקצף על בחירתו לו.

וממילא דרושה עבודת התאמות ז' התנאים וכיצד מתקיימים בו ית'.

וברור שהוצרך לפירוט ז' תנאים אלו משום **דפירוט לעולם מוסיף הבנה**. ואינו דומה לאומר בסתמיות שאפשר לבטוח בה מבלי לפרט הטעם. דאז יש מקום חלות ליצר להקשות וכו' אך כאשר מגלה את כל פרטי הסוגיא לא תמוט.

ונעתיק בלשונו במטרה להתבונן בהם ולעיין בהם היטב.

א. הרחמים והחמלה כי האדם כשהוא יודע בחברו שהוא מרחם וחומל עליו יבטח בו ותנוח נפשו עליו כל מה שיטריחו מענייניו עכ"ל. וראיתי למו"ר הגריא"ו ז"ל שגם ביסס הבטחון על כך. ונקודה זו נפלאה ונוראה היא דאין הבטחון בנוי על ידיעה שהוא כל יכול אלא ראשית הבנין שרוצה בטובתי מתוך אהבה. ולחזק זה צריך הרבה התבוננות ורוממות הנפש. ולהוליד שמחה.

מעכבי מחשבה זו הם חטאי האדם שחושב שחטאיו פגמו אהבה זו וזו הטעות הראשונה, פרי היצר שהחטא פוגם הקשר. וזה אינו ויש להאריך בכך והוא שייך לכבשוננו של עולם ממש דבלעם הוא אשר גילה נקודה זו הפלא ופלא "מראש צורים אראנו" עיי"ש רש"י. והוא הן בכללות והן בפרטות כל אחד ואחד. וקשה

לתפוס יסוד זה. ובתומר דבורה האריך בזה שלכן אין עבירה מכבה מצוה כי מצוה נמצאת אצלו ושמורה לו לנצח ועבירה לא מגיעה לשם דלא יגורך רע. והכל מצד חפצו להיטיב לברואיו והעבירות נובעות ממה שיש יצר ולא יתכן שהקלולים יבטלו התכלית.

העצה להתרגל לחשוב על כך, להתפלל מתוך גישה זו של **בן אהוב**. לאהוב כל אחד ולהצטער בצער כל אחד כי כן הוא האב האוהב מצטער על צער בניו. להשמר ממה שמכעים האב האוהב. לדעת שהחטא הוא חיצוני ליהודי. וכמ"ש בשה"ש אל תראוני שאני שחרחרת ששזפתני השמש. אך אין בכך להפחית חומרת החטא. אך לדעת שעיקר מטרת היצר למוטט מי שנכשל בחטא שכבר לא שייך להתחבר חזרה. ובזה יותר הועיל מעצם החטא כי כעת כבר אין תקווה ואלו אין דבר העומד בפני התשובה. והטעם כי אכן יש קשר עמוק בל ימחה. וכבר כתב הגר"א שהטובה הגדולה ביותר שזכו ישראל שנקרא שמו עליהם וממילא יש להם קיום נצחי.

ב. שיהיה יודע בו עם אהבתו **שאינו מתעלם** ממנו ולא **מתעצל** בחפצו אבל הוא יודע בו שהוא משתדל ומסכים לעשותו. כי אם לא יתברר לו ממנו כל זה לא יהיה ביטחונו עליו שלם מפני שהוא יודע התעלמותו ורפיונו בחפצו. וכאשר יתקבצו לבוטח ממי שבטח בו שתי מידות אלה: גודל רחמיו עליו ורוב השגחתו על עניינו - יבטח בו מבלי ספק עכ"ל.

הבוטח מוכרח שיתאמת אצלו רוב השגחת הבורא ית' עליו. היינו שאינו מתעלם ממנו לרגע ומתוך השקפה של רחמים. וקשה לאדם לשער זה כי עיניו לא רואות והעצה היחידה היא לברר בדעת את דרכי השגחתו. ולהתרגל לשים לב להשגחה עליו. והעצה היא לרשום כל מקרה ומקרה ולאט מצטבר אצלו לספר גדוש ומלא מהשגחה נפלאה ואף שלעולם היצר ממשיך לטשטש הראיה הברורה אך חיזוק המבט עם תשוקה לראות מעמיד האדם במדרגה חדשה בה יותר ברור. והשטותא דהאי עלמא נעלמת כפי ערך יגיעתו "לפוצץ המסך" לשון מו"ר הגריא"ו ז"ל.

ג. שיהיה חזק לא ינוצח באשר הוא חפץ ולא ימנעו מונע מעשות בקשת הבוטח. כי אם יהיה חלש - לא ישלם הביטחון עליו אף על פי שנתברר שהוא מרחם ומשגיח מפני המנע דברים ממנו ברוב העניינים. וכאשר יתקבצו בו שלוש המידות האלה יהיה הביטחון עליו יותר ראוי.

כאן היסוד השלישי שהקב"ה כל יכול וזה היותר קל מצד אחד כי אינו נוגע ליחס האדם עם הקב"ה, ומספיק לראות כיצד מסובב הגלגל להבין ענין זה [עיין פ"א מיסוה"ת]. אך באמת שכל ג' יסודות אלו נובעים ממקום אחד. בגלל שבורא כל העולמים מופרש ומובדל ממושגי הגבול בהם אדם חי ממילא אינו מוגבל כלל לגבולי החומר [ג'] וממילא משגיח בפרטות [ב'] כי רק בתפיסה החמרית נראה

פלא כיצד יתכן להשגיח על כל בן אדם בפרטות. וממילא תתכן אהבה לברואיו בלי קשר למעשיהם [א']. אהבה בעצם.

וכל ג' אלו הם סוד האמנת היחוד דאין יחוד כיחודו. ומזה כל תקוותנו.

ד. שיהיה יודע באופני תועלת הבוטח עליו ולא יעלם ממנו מה שהוא טוב לו בנסתר ובנראה ומה שייטב בו עניינו. כי אם לא ידע כל זה לא תנוח נפש הבוטח עליו. וכאשר יתקבצו לו בו דעתו בתועלותיו ויכולתו בהם ורוב השגחתו עליהם וחמלתו עליו - יחזק ביטחונו בו מבלי ספק.

היינו שיודע שהקב"ה יודע בדיוק מה הוא צריך ומה טוב לו הן בסתר והן בגלוי. דאל"כ כל האהבה והיכולת לא יגיעו למימוש נכון. והנפק"מ לדעת שאין לך קרוב יותר מהקב"ה. והוא קרוב אליך יותר ממה שאתה קרוב לעצמך. מבין ויודע כל קושי ומכין מצעדי גבר לטובתך בודאי. וראיתי בספר מהרב לוגאסי שליט"א שכתב שבי"ד של מעלה לא יכעסו על האדם במה שהתרעם כי אין אדם נתפס על צערו. אבל יתבעו אותו על שחשב שמתנכלים לו חלילה ופשוט יצחק כשיראה איך הכל ממש לטובתו בשעת המצוקה עצמה. כמה כח ציור יש להפעיל לחיות כך. ה' יזכני. אחד ממפסידי יסוד זה הוא שאיפת האדם למנוחה כאן וקשה עליו כל סבל וכל קושי. ועל זה נאמר וירא מנוחה כי טוב ויט שכמו

לסבול וכביאורו המאיר של ר' ירוחם ממיר שמי שרוצה את המנוחה יתרגל להכין עצמו לסבול ובזה יזכה למנוחה אמיתית.

ה. שיהיה מתייחד בהנהגת הבוטח עליו מתחילת הוויתו וגידולו וינקותו ונערותו ובחרותו וישישותו וזקנתו עד תכלית עניינו. וכשיתברר כל זה ממנו לבוטח יתחייב שתנוח נפשו עליו וישען עליו בעבור מה שקדם לו עליו מן הטובות העודפות והתועלויות המתמידות. ויהיה זה מחייב חזקת ביטחוני בו.

ו. שיהיה עניין הבוטח מסור בידו ולא יוכל אדם להזיקו ולהועילו ולא להטיב אליו ולא לדחות נזק מעליו זולתו כעבד האסור אשר הוא בבית הבור ברשות אדוניו. וכשיהיה הבוטח ברשות מי שבטח עליו על העניין הזה - יהיה יותר ראוי לבטוח עליו.

כאן נתן עוד פרט לבטחון בהשגחה עליו.

ז. שיהיה מי שבטח עליו בתכלית הנדיבות והחסד למי שראוי לו ולמי שאינו ראוי לו ותהיה נדיבותו מתמדת וחסדו נמשך לא ייכרת ולא יפסק.

ומי שנקבצו בו כל המידות האלה עם כל מה שהזכרנו קודם לזה נשלמו תנאי הביטחון בו והתחייב היודע ממנו לבטוח בו ושתנוח נפשו עליו בגילוי ובנסתרו בלבו ובאבריו ולהימסר אליו ולרצות בגזרותיו ולדון אותו לטוב בכל דיניו ומפעליו.

כו. בטחון בלב, להיות רגוע בפועל

עיקר הבטחון הוא בלב ולא בידיעות. והמבחן לדעת אם כבר הגיע לדרגה הוא "קצב" פעימות הלב בעת מצוקה. דכאן נבחנת ההפנמה באמת כי תגובות הגוף מורות על האמת שחדרה אליהם. דהבוטח רגוע כי נשען על ה'. ויש בזה דרגות דרגות.

אך יש גם סכנה דאם הוא "שאנן" משום "שלום עליך נפשי" זו גם הוללות מסוכנת. והשביל הנכון הוא לחזק התפילות בעת המצוקה להשען בגמירות רק על חסדיו ואח"כ לפעול כפי ההשתדלות. וכבר לימדנו ר' ירוחם פ' בשלח על אופן התפילה הנכון להיות לתלוי בן שמים וארץ כפשוטו. והוא קשה מאוד אך בעתות מצוקה כשאכן אין לך אפשרות כלל לכלכל מעשיך אתה מרגיש כך ולעובד זו תחושה נפלאה כי נפטר מכל השקר והדמיון שחי בו שיש טבע ומציאות ובאמת אין עוד מלבדו. וממילא עד כמה יש להתאמץ בכך תמיד בעיקר בעתות שלווה להיות תלוי רק בחסדיו כמו בעתות הקושי.

כז. יסוד גדול הקב"ה מסייע למי שמנסה בכל כחו

עין חוה"ל סוף שער התשובה דמסייע ה' למי שמנסה בכל כחו. גם כשלכאורה א"א ואם מאיזה טעם כמזל לא יצא לפועל אך

מעלה עליו הכתוב שקיים. והיוצא למעשה לקבל באהבה כל מצב, בלי שום חילוק אפילו מלוא נימה בין מה שרציתי למה שלא רציתי. והוא מפתח גדול ונפלא. ושורש עבודה זו להבין שכל רגע מחדש העולם ומזמן מה שנצרך באותו רגע ואותו מצב וכו' וכל רגע הוא לכתחילה ממש מצדו ית'.

כה. בטחון באור דברי הגר"א עד הנה

עזרונו רחמיך

עיין בדברי הגר"א [משלי כ"ה ט"ו] על מה שאומרים בנשמת כל חי עד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו חסדיך ואל תטשנו ה' אלקינו לנצח [מקורו בסדורי הראשונים ועיין מה שפירשו מקורו בפסוקים במחזור ויטרי סימן קס"א עד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו חסדיך. בלשון המקרא חסדך ואמיתך תמיד יצרונו. אם אמרתי מטה רגלי חסדך י"י יסעדיני. חסד ואמת מן ינצרוהו. ובספר אבודרהם שחרית של שבת עד הנה עזרונו רחמיך ע"ש (ש"א ז, יב) עד הנה עזרונו ה'. ולא עזבונו חסדיך ע"ש וברחמיך הרבים לא עשיתם כלה ולא עזבתם.]

כיון דעד השתא רחמיך וחסדיך סייעו ממילא יכול בקש גם לנצח ולא משום מעשיי. ונפלא הוא. אך יש להעמיק בד"ק כפי מעוט ערכי אמאי חילק הפייט לב' ענינים. א. עזרונו רחמיך ב. ולא עזבונו חסדיך

הרי סגי בחד להורות על מה נשענים על ההנהגה שהיתה עד עכשיו רחמים. עוד יש לשאול מהו ואל תטשנו ה' אלקינו. היינו פונים לשמו, ה' אלקינו, ולא לבחינת "רחמיך" או "חסדיך". ומהו "לנצח". **ולכאורה** יש לומר דבב' אופנים מסייע הקב"ה לאדם אף שלא מגיע לו. כשמשתדל אך לא כראוי וכנדרש, או כאשר אינו פועל כלל כראוי.

באופן הא' יש מעשה של האדם שממלא תפקידו ורק צריך עזרה וזהו עזרונוך רחמיך דרחמים הם נתינה על חשבון העתיד כדברי המס"י דמידת הרחמים נותנת לאדם ארכה כדי שישתפר הלאה. היינו דחלה מידה זו על מעשה האדם. ואם מצדו פועל ורק זקוק לעזרה שפיר יש למידת הרחמים מקום לחול. ונקרא עזרונו כי האדם שותף במעשיו ונעזר מה' ית'.

אך יש והאדם לא פועל כלל כראוי ואז השפעת ה' אליו היא חסד גמור, היינו בלא השתתפות מצדו. ולכן נופל על זה ביטוי דלא עזבונו, דחסדים אלו הם המחזיקים את האדם אף שאינו ראוי כלל ואם לא יקבל חסדים אלו הרי שיעזב לנפשו ואבוי לו. לכן ולא עזבונו חסדיך.

נמצא דב' מידות אלו של רחמים מתחלקות, אחת תלויה קצת במעשה התחתונים קרויה רחמים ויש שלא תלויה בו כלל והיא חסד. והם ב' שמות ה'. הויה הם רחמים גמורים [חסדיך],

ואלקינו מעורב בדין [היינו מעשה התחתונים] וכיון שמעורב ברחמים נקרא ה' אלקינו.

כעת נמשיך הלאה לברר אמאי פונה לגבי העתיד דווקא לשמותיו ולא למידותיו. כידוע שכל הנהגותיו ומידותיו יוצאים משמו הגדול דרך מסכים הרבה. וכאשר מזהים הנהגה הרי נקראת על שם גילויה כאן שנקרא מידותיו אבל הבקשה שפיר אליו, לשמותיו. ובוה יובן שבבקשה הלאה פונה אליו ית' דוקא ולא למידותיו.

כט. כל מציאות ההוה היא ראייה ומופת לקיום חסדי המקום וממילא שרש לבטחון

חיזוק נפלא למתבונן. דהנה לפי שנה עמדת ביום הדין חסר אונים מול הצפוי. כיצד תצליח לצלוח את השנה הקרובה. והפלת תחינה לפניו ית' והשנה עברה. ובדרך כלל השנה עברה והסתדרת פחות או יותר ובודאי מעבר למה שהיה נראה הגיוני. נמצא שכעת אתה עומד ממש בתוך מציאות שזעפ"י הטבע לא יכלת להגיע אליה, א"כ אין לך ראייה גדולה יותר להתממשות הסיעתא דשמיא ממה שכעת אתה "כאן". שהרי "כאן" זה היה בלתי אפשרי. וממילא על סמך זה מבקשים עד הנה לא עזבנו חסדיך וכו'.

והיצר מסמא עינינו להתבונן בפשטות דברים אלו שכחם רב לחזק הבטחון.

ל. ב' מיני רצון והקשר לבטחון

עבודת הבטחון דורשת הרבה בטול הישות. כח הרצון הוא כח מופלא אשר מניע את האדם לפעול ולהגשים את המטלות הנדרשות ממנו. אך יש להבחין בב' אופני רצון. הרצון הטבעי של האדם הוא שמרגיש שמוכרח שתתגשם שאיפתו, כי בעיורונו הנובע מגאותו בטוח שהוא מבין מה הכי טוב עבורו. ולכן יעשה הכל [אף מה שאסור] להגשים רצונו. ואם לא יתגשם רצונו ירגיש מפח נפש. סוג כזה של "רוצה" גם ברוחניות הוא טריף. הסוג השני הוא כש"רוצה" בבחינת "שואף", כלומר מעמיד לעצמו תכנית להוציא כחותיו לפועל לעשות רצון ה' אך יודע שרק בורא עולם יודע מה הטוב באמת עבורו. זהו הרצון הנבחר כי באמת רותם את ה"מנוע" המופלא שנקרא רצון להיות כרצון קונו אך לא יותר מכך. אך ה"רוצה" הראשון פירושו שלא עשה רצונו כרצון העליון אלא רצונו הוא הצריך להתמלאות ואם משתבש קוצף ורוגז על שינוי התכנית "שלו" כי "הוא" מבין מה הכי טוב, וממילא אוי למי שישנה תכניתו. סוג הרצון השני יצלח רק כשמהול במידת הענוה הנובעת מבטחון כי תוך כדי הבחירה בטוב עם כל החשק והתשוקה הנובעת מרצון חזק יודע שאין הכרח ששאיפתו נכונה באמת ועלול לא להצליח כי בורא עולם יודע מה הכי טוב.

התעוררתי לכך בימי עניי שהקושי הנפשי לעבור נסיון זה נובע מהתחושה שצריך להיות אחרת וממילא לא מוכן להשלים עם המצב הנתון מלעילא. והמשלים ומקבל בהכנעה שכך כעת רצונו זוכה להיות שמח בחלקו.

לא. הסיבה שלא שמים לב לניסים

עין שבת י"ג ע"ב שמגילת תענית כתובה מפני שהיו מחבבים הצרות. רש"י מוציא מפשרטו דאהבו הישועה שנעשתה אחרי הצרה. אך במהרש"א הצרות עצמן עיי"ש דלדבריו בגמ' מבואר שמרוב צרות לא מכירין בניסים הנעשים בכל רגע כי מיד באה עוד צרה.

לב. מדוע אדם שרואה נסים ממשיך לחשוש על העתיד

בריאה משונה היא האדם שהמציאות המעורפלת של העתיד היא המעוררת אצלו חששות וספקות. ובאמת שכן הוא שאין העתיד מובטח מכח המשכיות ההוה כפי שיסד והשריש לן ר' ירוחם בפר' קרי"ס עה"פ מה תצעק אליי עיי"ש. אך כאשר מושפע על האדם כל טוב יש לו עכ"פ לעבוד בשמחה. ומה היא השמחה. תחושת הקרבת אלקים. אתה עובד מול מלך רם ונישא אך קרוב כל כך. וקשה לאמרו אך רק השקר הפלאי שגם זה מסובב על ידי

סיבות ולא על ידי ידו הרחבה היא המעלמת את הרוב טוב ממנו. ואכן הכל נעשה בסיבות אשר נותנות מקום לטעות, וראה בפ' המן אשר מעיד הכתוב דהיה בו נסיון, למען נסותך. כי מעולם לא רואים את ידו ממש ואף המן יכול להתפס כתופעה טבעית. ואין לומר שהנסיון היה רק מה יהיה, אך ברור היה שזה מה דאי משום כך הרי אי ברור שמה ברור דאינו מוגבל רק לתת היום (אך הפירוש היותר נכון היה שהפרנסה תלויה במדרגה האישית, זהו נסיון עצום ואדרבה נובע ממה שהיה מאתו יתש' דאם דרך טבע פעמים שמקבל גם בלי שמגיע כדי לתת בחירה שאינו תלוי במעשים. ומבהיל כח ההסתר שיש) והידיעה שזה דמיון שווא היא המחזקת הדעת ולימוד המוסר לבדו יכול להחדיר ההשקפה הזו לחיי היוסיום. לפקוח עיני עיוורים.

למעשה רוצה האדם להיות מובטח שיהיה טוב. והחשש שלא יהיה טוב. וכאן מתחיל החוסר בטחון. דאם איני חושב על הטוב אלא האם אעשה רצונו ית' כפי מה שיתן לי אפשרות וחובה לחקוק בלב **שלא ימנע טוב להולכין בדרכו**, לא כהבטחה אלא ככלל וגם כשיצא מין הכלל ואין הכל טוב הכל מצבים לעבדו. וממילא ההטבה חייבת להחקק שהיא מאתו ית' בלבד, וממילא לנסוך שמחה ראה לפני מי אתה עובד. לפני מלך החודר בניסים מבהילים, ונסתרים מעין כל למענך. וממילא עבדהו בכל לב ובשמחה שלמה.

[אני] נזכר בערגה על מה שאמר לי מו"ר הגריא"ו ז"ל בענין זה בתוספת הסברה שלי דנראה כשגעון ממש הרי אדם רואה בחוש ממש את המציאות הפלאית. ואמר שזה דבר טבעי. דכיון שחיים באוירה שהכל עם סיבות ואוירה זו מושרשת בנו ע"י שכל הזמן מדברים מזה ממילא ההשגחה שנראית בעין לא נקלטת כי סותרת את השקר שקנה שביתה באדם. וממילא מובן עד כמה חשוב להתנתק לגמרי מכל אותן דרכים המחדירים השקפת קרי זו. ורבינו ז"ל היה מעורר על זה הרבה מאוד.

עוד ראיתי בספר נפלא בשם "אחת שאלתי" הערה קצרה שלעולם צריך התחזקות. וכתב שם משום שכדי לנצח היצר ולהגיע לפסגות עצומות **לא שייך ללא חיזוק**. והמסתפק בעבודתו אות קלון היא לו. ואדם צריך לשאוף לבלתי גבולי. ויזכה לסיעתא דשמיא לכך. כי באמת הדרך קשה ובלתי אפשרית. ואוסיף על דבריו בס"ד שהנשמה אשר היא הכח המשתוקק באמת חצובה ממקום שאין בו גבול ושייך אצלה מושגים בלתי גבוליים ורק יש לתת לה להאיר. וזה מטרת החיזוקים. לא לשקוע במציאות החומרית שמונעת כל התקדמות. ומכניסה את האדם לקטנות נוראה. יהי רצון שישים חלקנו באנשי עבודתו השמחים ומתעלים תמיד. ואין להתבייש לשאוף במסתרי נפשו לכל המעלות ואף שאינו בר הכי אך אם משתוקק באמת מרויח בתרתי.

א. שזועק על רוע מעלליו וממילא מסיר מעט מחרון האף כמו הנערה המאורסה שזועקת.

ב. עוד מרויח לעורר בקרבו כחות רדומים כי כל עוד לא שואף לא יוציאם וזה פשוט.

ג. ממו"ר ז"ל שמעתי לבאר דברי האריז"ל למהרח"ו ז"ל שהוא נשמה גבוה מחמת החושך. שכן הוא בדורנו ואמר שהמדידה לכך כיצד היתה נראית עבודתו בלא חציצות הנובעות מהדור.

לג. חזוק לבטחון ממרן הגריא"ל זצ"ל

חיזוק לבטחון שמעתי מהר"ר א"ו שליט"א שהיה נשלח לחזר על פתחי נדיבים להחזקת תורה וממון הר"י הגראי"ל שמע תדיר חיזוקים בסגנון "יעשו לך ניסים". ואף שמרן רה"י אינו רגיל כלל בסגנון זה כידוע, אלא תמיד מבט טבעי. וכנראה שבתורה זה הטבע. עכ"פ התעוררתי לדבר פשוט שאם כך למחזיקי התורה כ"ש ללומדיה שבשבילם נעשים ניסים אלו. וממילא צריך לעשות השתדלות ולדעת שהינך רק כלי קיבול לשפע. והנפק"מ אצל אלו שעסוקים בהשתדלות. לדעת מעמדה האמיתי. עוד שמענו שאמר שלאברכים נקצב כמה יקבלו ורק השאלה מי יהיה הצינור להעביר.

לד. יסודות בבטחון הנלמד מהמן [מלבי"ם]

עיי' במלבי"ם [שמות ט"ז ה'] והיה ביום הששי. לפי הפשוט הודיע להם כי ביום הששי ירד לחם משנה, אולם באשר זאת ראו מעצמם כמ"ש ויבאו כל נשיאי העדה ויגידו למשה, רצוף בו עוד כוונה, שצריכים להכין בששי לכבוד השבת כמ"ש חז"ל, וגם רמז שהשמים המוזכרים למעלה הם יכינו את אשר יביאו, כי יהיה בו שפע קדש מקדושת השבת, ולכן גם התחתונים צריכים לעשות הכנה, ועי"ז יהיה משנה, ר"ל גם באיכותו ובטעמו כמו שיתבאר (בפ' ל"א), שהמן שבשבת היה לו טעם אחר, וזה יהיה הכנה על אשר ילקטו יום יום, שבזכות ההכנה הזאת לכבוד שבת ירד להם המן כל ימי השבוע כמ"ש בפסוק כ": ובוה למד דעת את העם: א] שמפתח של פרנסה הוא ביד ה' לבדו כמ"ש הנני ממטיר, ב] שהלחם הוא שמימי לא ארצי כמ"ש כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' וכו', שעיקר מזון השלמים הוא המזון הרוחני שהוא מזון הנפש שהוא עיקר האדם עד שלא יחיה על המזון הגשמי רק על מוצא פי ה', ג] שלא יטריד האדם א"ע לאסוף הון ועושר בסכנת הליכת ימים ומדבריות ואיים רחוקים כי מאן דיהיב חיי יהיב מזוני, והגם שצריך שיעשה מעט כמ"ש ויצא העם ולקטו, בכ"ז פרנסתו מזומן לו אצל ביתו וכשיוצא מביתו תיכף ימצאנו, ד] שכל מי שי"ל

מה לאכול היום ואומר מה נאכל למחר הוא מקטני אמונה שעז"א ולקטו דבר יום ביומו, ובזה אנסנו הילך בתורתו, שאז יזמין לו ה' פרנסתו בכל יום כמו שהכין פרנסת הלויים ולכל מי שיפריש א"ע מעניני העולם לעסק התורה שאז ישיג פרנסתו בנקל עפ"י השגחת ה', ה' למד שבקדושה צריך הכנה כמ"ש והכינו, ו] שכל מזונותיו קצובים חוץ מהוצאת שבת שישגי אותו לפי הכנתו וחפצו להתענג על ה', ז] שע"י כבוד השבת יתפרנס כל ימי השבוע כמ"ש על אשר ילקטו יום יום:

רכישת הבטחון

לה. לזכות לבטחון

כתב רבינו יונה [משלי פרק ג' ו'] בכל דרכיך דעהו בכל פועל אשר תבקש לעשות זכור את השי"ת וקוה אליו שיצליחך בו ותלה בו בטחונך והשב אליו לבך עכ"ל. היינו להרגיל הלב לכך דלא סגי בידיעה שכלית. עד כאן פירוש דברי משלי כפשוטם.

אך ממשיך ר' יונה שאין כאן רק חיוב. אלא עצה מעשית להגיע לכך עיי"ש לשונו דבזה תשיג הנפש המתאוה^ב את הבטחון.

ב. תמיד חשבתי שכוונתו לכך שיש כאן עצה למתק כח התאוה להשתמש איתו להגיע לבטחון. שהוא גם סוג של תאוה להתאוות

(וצריך להעמיק אם הוא חיוב או עצה והיכן מתחיל. דשיעור הבטחון בשלמות הוא בכל דבר ומאידך כותב ששייך מדרגה שלמה בלי כל הפרטים וצ"ב) וז"ל והוסיף המקרא הזה על מה שאמר תחילה בטח בה' בכל לבך. **איתא** בזה"ק תולדות קמ"ב ע"א בענין הבטחון שאין לבטוח כחנניה מישאל ועזריה אלא ישים מבטחו בקב"ה שיעזור לו כמו שצריך כאשר ישתדל במצות התורה וישתדל ללכת בדרך האמת. עיי"ש שיעשה הקב"ה מסילות בלבבם שלא יבוא הרהור זר בליבו.

לו. לומר בעזרת ה'

להתלמד לומר בכוונה עצומה בעזרת ה' כי באמת אין עוד מלבדו להצליח האדם ושורש כל חטאת כחי ועוצם ידי [עיין של"ה]

לו. להאמין במה שאין עינו רואות

עיקר האמונה להאמין במה שאין עינו רואות ולכן מי שיש לו פת בסלו ואומר מה נאכל למחר הרי זה מקטני אמונה [סוטה מח' ע"ב רבינו בחיי שמות טו' ד.].

לדבר האמיתי. אבל מו"ר הגרמד"ל שליט"א [חנוכה תשע"ג] הסביר שהנפש המתאווה לבטחון היא תשיג מידה זו ע"י ההרגל. וסיים שיש כאן מציאה ממש להרגיל עצמו להתפלל על כל דבר קטן.

לה. העני באמונתו כל ימיו רעים

ראיתי דברים נפלאים בשל"ה [שער האותיות אות הקו"ף - קדושת האכילה (א) רד. סעיף ד.]. צריך האדם לשמוח בחלקו ויבטח בקונו, שיזמין לו פרנסתו, ולא יצמצם בדקדוקי עניות וינהיג עצמו בסעודתו מנהג נאה. וכך אמרו במדרש, 'כל ימי עני רעים' (משלי טו, טו), רצה לומר מי שהוא עני באמונתו ויקוץ בהוצאה, ואם יקנה פרנסה לנפשו יראה לו שהוא ירד מנכסיו ויצטרך לבריות. נמצא כל ימיו בעצב ובדאגה, אבל מי ששמח בחלקו ומאמין בהקדוש ברוך הוא שהוא מזמין לו פרנסתו בכל עת שיצטרך לה, הרי זה לעולם לבו שמח וטוב לב, וכאילו שלחן ערוך ומשתה תמיד לפניו, עכ"ל.

לט. הנהגה נכונה בימי עוני - ר' יונה

בבוא ימי עוני שלא הורגלנו אליו רפות הידיים.. וראיתי לחזק הדעת בדבריהם ז"ל. הנה ר' יונה ש"ג אות ל' כתב והאיש הטוב לא נמצא בו רפיון ידיים אם עמלו בחכמה ודעת וכשרון המעשה ולא צלחה דרכו בענין קנין כספו ובשאר טובת חפצי הגוף וכו' **ושם** עוד אבל יאחוזק ימי עוני אל תמאס מוסר ה' ודע כי גם זה לטובתך כי את אשר יאהב ה' יוכיח להיטיב באחריתו להיות תמורת שכר עוה"ז ותחת כבודו שכר אמת והטוב הצפון העומד לעד לעולם.

גדרי השתדלות

מ. בגדר אופן ההשתדלות

כתב רבינו יונה במשלי עה"פ בטח בה' בכל ליבך ואל בינתך אל תישען (ג' ה'), שהזהיר ביותר על ההשענות על שכלו מטעם שהוא הגורם לאדם לבטוח בעושר ובנכסים ובכל הענינים. כי לא יבטח האדם עד שישקול הדבר במאזני שכלו ויראה שיש כאן "סיכוי", "הסתברות" וכד'. על זה אומר שלמה המלך אף אם יראה לך בשכלך ובתבונתך כי המעשה אשר תעשה יצליח על דרך עצת ליבך ותחבולותיך, אשר תחשוב, אל תבטח על זה, כי הכל תלוי בידי שמים עכ"ד. ויתפרש הפסוק כך. בטח בה' בכל ליבך, כלומר שהבטחון בה' הוא אשר ימלא את ליבך לגמרי. בלי לתת שום מקום בלב לבטחון אחר. וזה יתכן דווקא אם על בינתך אל תשען כי אם אתה נשען על בינתך כבר יכנס בליבך בטחון על בינתך. והיא מדרגה נפלאה של אמונה לדעת שאין ההשתדלות אלא כיסוי לנס הנסתר מהקב"ה ולא קשור כלל לתוצאה ממילא אין להשען כלל על בינתך.

וכמה מתאימים ונפלאים דברי חז"ל בברכות [ג' ע"ב] על אופן החלטה לצאת למלחמה אצל דוד. כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו אמרו לו אדונינו המלך עמך ישראל צריכין

פרנסה אמר להם לכו והתפרנסו זה מזה אמרו לו אין הקומץ משביע את הארי ואין הבור מתמלא מחוליתו אמר להם לכו ופשטו ידיכם בגדוד מיד יועצים באחיתופל ונמלכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים. וכתב שם רש"י יועצים באחיתופל. איזה הדרך ילכו והיאך יציבו מצב ומשחית וטכסיסי מארב מלחמה: ונמלכין בסנהדרין. נוטלין מהם רשות כדי שיתפללו עליהם: ושואלין באורים ותומי'. אם יצליחו.

מבוארת כאן הדרך הנכונה בענין ההשתדלות ולא כפי המורגל, שאדם חושב שהוא מבין ואח"כ מבקש ברכה "ליתר בטחון". וכאן למדנו שנוטלים רשות כדי שיתפללו עליהם ולבסוף אחר שצירפו את ההשתדלות ואת הרשות מהסנהדרין שואלים לדעת מהאורים האם יצליח. ולדברי רבינו יונה אין הברכה תוספת אלא מעיקר דרכי ההשתדלות לדעת שעל בינתך אל תשען וכפי שיתברר לקמן.

[ואגב נעתיק מה שלמד מזה הרה"צ ר"א דושניצר ז"ל [הובא בחשוקי חמד ברכות] שהדרך להתייעץ עם מומחים להשתדלות, ואח"כ אם כשר לדינא ואח"כ ברכה.] וצריך לדעת שזהו מגדר הבטחון החזק והוא לכאורה עומד בסתירה למה שאדם צריך להשתדל בצורה הגיונית בפרנסה ועיין שו"ת אג"מ או"ח ב' י קי"א שאין חוסר בטחון לעשות תכנית ביטוח למקרה שימות ח"ו

כי זהו כמו כל עסק שנותן ה' עצה בלב האדם להשקיע בה. וראה הנהגתו של רבי אף שהעמיד אנטונינוס שוטרים לשמרו היה מתפלל על זה כאילו שנמצא בצרה [עיין ברכות ט"ז ע"ב בצלותיה דרבי].
נקח דוגמא.

הנה אדם רוצה להשקיע כספו באיזה עסק, והוא מברר היטב עד שמחליט להכנס לעסק שמזה שמונים שנה רק ברווחים, ויש שם כל מיני ערביות, והמפעל הוא אינטרס ציבורי כך שגם אם יקלע לקשיים יעזרוהו. על פניו אין לך צעד יותר נכון לעשות מאשר להכנס שם. אך שלמה המלך צווח, **אל תשען על בינתך**, בודאי שתכנס שם אך חלילה לך לחשוב שבגלל כל הביטוחים שלך אתה מובטח. יכול מחר בבוקר הכל להתמוטט, כך בין רגע, או להקלע לחובות, אין מי שיודע מלבדו ית'. והנפק"מ אינה בשעה שהכל הולך, דאז ממלמל בשפתיו ברוך ה' וכו' אלא הנפק"מ היא כיצד תגיב אם ח"ו יקרה הפסד שלא עלה ברעיוניך. אם תצטער על צעדך, ותתרגז כיצד זה קרה. א"כ מוכח שעל בינתך נשענת. וכן אם יצלח, האם תתרברב שעשית עסק טוב או שתתלה כל הצלחתך בו ית' ותסכים בליבך שגם אם היית במקום פחות מוצלח לא היית מקבל יותר כסף. אף בשקל לא. וזה מה שמונח בדברי הרמב"ן שהכל ניסים נסתרים כפי שהארכת במאמר הנסים הנסתרים. אכן עבודה עצומה. לא להקלע לכחי ועוצם ידי המאיים בכל צעד.

ונוסיף בזה נוסף. כידוע הבורא ית' מנהיג את העולם בב' מיני הנהגות. וכפי שהאריך בזה הרמח"ל בדעת תבונות. הנהגת הדין והנהגת היחוד. הנהגת הדין היא הפועלת עפ"י החוקים והכללים שעפ"י נחקק מהלך העולם. הן בטבע הגשמי והן בטבע הרוחני. היינו דאם יעשה המצווה יצליחו שכרו ולהיפך חלילה [עיין רמב"ן סוף פ' בא]. ואף שההנהגה המניעה את כל הברואה ומהלכיה בעומק היא הנהגת היחוד להביא העולם לתכליתו אך חפץ ה' בהנהגת הדין, בטבע וחוקיו ולא בפריצת חוקים אלו עד שאמרו [שבת נ"ג ע"ב] ת"ר מעשה באחד שמתה אשתו והניחה בן לינק ולא היה לו שכר מניקה ליתן ונעשה לו נס ונפתחו לו דדין כשני דדי אשה והניק את בנו אמר רב יוסף בא וראה כמה גדול אדם זה שנעשה לו נס כזה א"ל אביי אדרבה כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית [ועיין לקמן לבאר מחלוקתם דגם רבא לא פליג על דברי אביי דכמה גרוע אדם זה] כי אין חפץ ה' בשינוי הטבע, וכביכול מטריח לבוראו בכך. ועומק הענין כאמור בסוגרים דתכלית הכל לרומם ולקדש דווקא את החומר, לגלות כבודו במקום ההסתר ולא לבטלו ורק בעת נתינת השכר יתבטלו מחיצות החומר.

וממילא מעולה האדם שחי את הטבע דווקא עם כל דרכיו אך ליבו לשמים שהכל הסתר והכרח. אך הקושי הוא להתפס להשתדלות הטבעית כי כן חקק שנראה כפועלת מצד עצמה ואולי

זו סברת החולקים לא להזקק לכך. וגם הם מודים שאין לחרוג מדי מהטבע אך בכה"ג אי הזדקקות אינה חריגה גדולה או שההפסד העלול לצמוח ממנה גדול ביותר. דזו השתדלות בבחינת הבטחה שמגברת אחיזת הטבע ביותר. כשמה "בטוח" תחת בטחון בה'.
העולה למעשה שלעולם צריך להשאיר פתח לקב"ה במעשה (כגון בקביעת עיתים אף על חשבון הפרנסה עין סימן קנ"ה בשו"ע ובביאור המ"ב מאי שנא ממצוות ת"ת) ואם אין פתח במעשה כגון ש"בטוח לגמרי" כפי הבנתו, יחזק רוחו ביותר בביטחון בה' ואם אין יכול ימעט במעשה.

סברת המתירים השתדלות שנראית גמורה ובטוחה מ"שום שדשו"
 (ראיתי בשם הגר"ק שליט"א בענין תכנית הערבים שע"י קופות הצדקה בא"י) כלומר אם המצב שכולם נוטים בהשתדלות זו אם הוא לא ינקוט בזה, צריך רמה גבוה יותר של בטחון כי הוא נוטה מהשתדלות שנהפכה למקובלת, ואף שבעצמותה היא פגם בבטחון בגלל שנראת כמושלמות, ה"מ בתחילה אך כשנהית מקובלת חריגה ממנה דורשת בטחון יתר.

מא. חידוש בענין היוב ההשתדלות

ראיתי בספר שפתי חיים [עבודה בענין הבטחון עמ' תק"ג] יסוד גדול בענין השתדלות והוא דכל ההשתדלות של בזיעת אפיך תאכל לחם נמסרה לאדם שיהיה תולה בטחונו בה'. היינו לא

כסתירה לבטחון אלא כהשלמה "אמצעי להתחזקות בבטחון לה", היינו להשתדל ולהתפלל לה' להצלחה מתוך הכרה שההשתדלות אינה הסיבה למילוי הרצון אלא השי"ת הוא לבדו הנותן. לכן גם כשעוסקים בדברים פעוטים יש מקום והכרח להתפלל להצלחה ואם לא עשה כן הפסיד העיקר, גם אם יצליח, "ע"כ תו"ד.

ונראה לבאר החידוש שבדבריו. דההשתדלות היא הקומה עליה נבנה הביטחון. כיצד. אם לא משתדל ורק בוטח יש מקום חלות לכך ש"הוא" המשיג בבטחונו, וממילא חסר הבטחון באמת. שהכל רק מהשי"ת. ולכן צריך השתדלות וכנגדה בטול משמעותה. ותכלית הכל לבטל כל ה"כחי ועוצם ידי". וממילא תמיד צריך השתדלות כדי לבטל משמעותה. והתכלית להגיע למעוט השתדלות, אינו מצד שיש חסרון בהשתדלות בעצם, היינו שבריבוי ההשתדלות תולה האדם הצלחה בו וע"י התפילה מבין שרק הקב"ה הוא הפועל. ובהגביר בו ידיעה זו מביאו למעט בהשתדלות. אך אז עלול להתפס לכחי ועוצם ידי רוחני. לכן חוזר להשתדל בתוספת תפילה להצלחה, שאין בהשתדלותו ממש. וכאשר מתרומם להבין שאם כן משתדל מיד שוב ממעט. כי אם יבטל לגמרי עלול ליפול בכחי ועוצם ידי הרוחני. ואולי זהו טעם נוסף למה שהאבות הקפידו על שמירת הטבע (כנודע בכמה מאמרים של ר' ירוחם דחו"מ).

ובעומק הענין בטול ההשתדלות הוא מסירת ההנהגה להנהגה ניסית אשר אין עוה"ז מקומה. והאדם נמצא בגזירת עליון במציאות בה ה' מנהיג בטבע. וטבע זה הוא אשר נותן מקום להשתדלות כי יש כללי טבע שכביכול פועלים, רק שצריך ליחד הנהגה זו בשורשה שהכל ממנו ית' בלי קשר לאותם חוקים.

נמצא שאין האדם יכול לרומם עצמו למצב זה של בטול הטבע כי זה אינו המכוון. ואם עושה כן מדמיין, אלא א"כ נדבק ממש ביחודו השלם וכדברי הנפש החיים וכרשב"י בענין תורה והשתדלות. אך זו דרגת יחידים ממש. שמציאותם התבטלות גמורה ולא נכשלו חלילה אז ב"ישות" שזכות בטחונם הניבה ההצלחה אלא כי רק הוא העושה ויעשה.

וכשם שבמידת ההשתדלות בעבודת ה' חייב אדם להשתדל בכל עוז כאילו הכל בידו ולדעת ברעותא דלבו שהכל מה'. וכאשר חי את הרעותא דליבו אין זה שקר שעושה בנפשו הנולד מחמת העצלות.

מב. קצת כללים בחובת ההשתדלות שלא תסתור האמונה שהכל מאתו ית'

בהיות העולם הזה דומה ללילה כאשר מבקשים לברר דרכי הנהגתו ית' יש תחילה לברר בבהירות גמורה את "צורת הענינים",

ואח"כ לזהותם בהתלבשותם בחומר. רק שבחומר עצמו מעורב הרע וממילא מחשיך על האמת הצפונה בקרבו.

תחילה יש לאמת בלב שהקב"ה אחראי לזון ולפרנס את בריותיו דמאן דיהיב חייא יהיב מזונא [תענית ח' ע"ב]. ומכיון שחלק נכבד ממציאות האדם היא עניני גופו, ממילא יש נפק"מ לשיעור הפרנסה שנקצב לו. דאם יש לו ברווח נקל יותר לעבוד ה' ואם עני עומד בנסיונות העוני כדהביא המס"י פן אשבע וכיחשתי ופן איזורש וגנבתי. הנה הקב"ה קובע שיעור מה שיתן לאדם רק עפ"י מה שנקצב לו מראש השנה, וכן יש בכל עת הזכות לקבל השפע שנקצב שתלוי בזכות או חובה. למשל, דיבר לשה"ר עונשו עניות כפי שיסד לן הח"ח דעני הוא תחת צרעת. ממילא אף שנקצב לו מראש השנה אפשר שלא יקבל את אשר נקצב לו מחמת אותו לשה"ר, וזה יכול להמשך לזמן רב או מועט תלוי אם עושה תשובה ועד כמה עמוקה תשובתו וכו'.

בנוסף לכך חפץ הקב"ה במעשים שיעשו בעולם הזה שיש להם תכלית תיקון בפ"ע וכפי שלמדנו מהשב"ח בכמה מקומות ואין שום הבנה כיצד נעשה.

כמו כן שמעתי ממורנו מרן הגריא"ל שטיינמן שליט"א שהפרנסה צריכה להקבע עפ"י הנטייה הטבעית להוציא כישורים לפועל.

למשל יש ענין בתיקון הבריאה בהפיכת הפלסטיק למוצר שישימש לאדם (כדי להגיע לתיקון) בשל כך מוכרחים בנ"א לעסוק בכך. ליצר ולמכור וכו' (לא בהכרח יהודים כמובן). ומי שחש כשרון ליצור מוצרים וכו', מרגיש בזה מיצוי אישיותו, אות היא שנבחרה נשמתו לכך (ואיני מתחם לשאלה כאשר ניצב מול הברירה להיות בן תורה או עוסק בישובו של עולם. כיצד יזהה אי מסטרא דקדושא נובעת נטיתו להשלים תיקון נפשו או הסט"א הוא הממציא לו תירוץ להרחיקו מעיקר תכליתו. אך ברור מעל כל ספק שלא כל נשמות ישראל נועדו להיות אברכים ואף שכך מחדירים בשיבות זהו על מנת ליצור שאיפות חזקות לגבור על נטית הנעורים לפרוק עול ויתכן שהיא תוציא אותם מכתלי ביהמ"ד ל"עולם העשיה" ויאבדו בכך את חייהם ולא כי באמת נועדו לעסקים ואכמ"ל. וזכורני שלפני כמה שנים הראני המשגיח דכפר חסידים הגה"צ ר' דב יפה שליט"א דברי הנצי"ב סוף פרשת בשלח עיי"ש היטב. הרב יצחק זילברשטיין שליט"א מביא שרב אריה לוינ' זצ"ל שעסק בביקור אסירים יהודיים בבית התפיסה של הבריטים –בדרך כלל אסירי המחתרות- שאל את הלשם האם אין בזה בטול תורה והשיב לו שאם מרגיש שממצה את עצמו ומוציא לפועל את כחותיו אות היא שזה יעודו ותפקידו). עצם ההכרח לעסוק בעניני גשמיות בשביל שתבוא הפרנסה הוא רק על מנת להסתיר את הנס אבל באמת אין שום קשר.

אמור מעתה מה שנקצב יבוא עפ"י הכללים שהבאנו למעלה. והדרך לקבל צריכה לרוב להסתתר בהשתדלות. וההשתדלות צריכה להבחר לפי כשורים, מלאכה נקיה, וכו'.

כעת נתבונן בבעל מכולת שמוכר. בהנחה שזה תפקידו, או עכ"פ מדרגת השתדלות נכונה. ו"לא הלך" בשבוע אחד. האם זו אות שלא פעל כראוי בשיווק, בפרסום וכו'. רק אם נתן למעטפת החומר לסמא עיניו יחשוב כן. וינסה דרכים חדשות וכו'. כמובן שבדרכי ההשתדלות להיות הגיוני ואם מחליט למכור בביתו יהלומים ולא יודיע לרבים מתוך בטחון שכבר עשה השתדלותו אין זה נכון וצריך לנהוג עכ"פ בדרכי הטבע הרגילים.

והגבול הוא דק מין דק והיצר מסמא העיניים. האמת בציר שאמרנו שבאותו שבוע היתה מניעה מצד הסיבות האמיתיות ורק השתלשל ב"כשלון" במכירות. ואם יעשה תשובה ויעורר הרחמי שמים יתכן ושבוע הבא ימכור כפול או יקבל החזר מס אך אל לחשוב שהם הסיבות, הם רק המסתובבים מהמסובב הראשון כפי הכללים הנודעים. וממילא עיקר השתדלותו תהיה למי שהזהב שלו שיתן לו כדי צרכו, ולא להרבות בתחבולות מעבר לסבירות. עד כמה שיותר נכנס לשקר עוה"ז יותר מוכרח לפעול עפ"י כלליו כי אכן נמסר ממש לגורמים אלו אך רק כהסתר להנהגת

ה'. וברגע שמתמקד בשליחים מוכרח לעמוד בכללים שלהם, לשיטתו. [ז' מרחשון ערש"ק לך לך תשסח']

מג. האם התרחשות נס הוא דבר רצוי

איתא בגמ' [שבת נג' ע"ב] ת"ר מעשה באדם אחד שמתה עליו אשתו ולא הי לו שכר מניקה ליתן ונעשה לו נס ונפתחו לו דדין כשני דדי אשה. אמר ר' יוסף ראה כמה גדול אדם זה שנעשה לו נס כזה א"ל אביי אדרבה כמה גרוע אדם זה שנשתנו עליו סדרי בראשית. אמר ר' יהודה ראה כמה קשים מזונותיו של אדם בראשית אמר רב נחמן תדע דמיתרחיש ניסא ולא איברו מזוני ע"כ וקיי"ל בדברי אגדה דא"א דברי אלקים חיים.

וא"כ חזינן דאיכא כאן צד שאדם זה גדול ומאידך כמה גרוע הוא ונראה להבינו עפ"י דברי ר' יהודה. בדר"כ מפרשים דקשים מזונותיו של אדם כקריעת י"ס היינו מצד הקושי למעשה אך כאן למדנו מאין נובע הקושי. ובמה דומה לקריעת י"ס כפשוטו. דעיין רש"י בפירוש דברי ר' נחמן שמביא ראיה לדברי ר' יהודה ד"ה תדע דמתרחיש ניסא מן השמים לכמה הצלות לנפשות האדם ולא איברו מזוני. ואין נס זה רגיל שיבראו מזונות לצדיקים בביתם שימצאו חיטים גדילים באוצרותיהם עכ"ל.

מבואר ברש"י דהקושי הוא מה שמתרחשים ניסים ע"י כמה הצלות לנפשות, היינו שיוצאת הפרנסה מחוץ לגדרי הטבע והרי יכול להעשות בצורה פחות ניסית. ע"י שימצאו חיטים גדלים באוצרותיהם. והדבר אכן צריך באור מדוע נזקק הקב"ה לשינוי הטבע בשביל פרנסת האדם ולא מספק באופן טבעי והרי אין שינוי של כללי הטבע בכדי. והנראה פשוט דמה אדם כי תזכרנו. היינו דהמשך קיומו של האדם בכל רגע עומד לדין ולעולם הוא בחובה דמצד הטבע הכפוף לכללים של דין אינו ראוי לפרנסו ולהבטיח המשך קיומו. וממילא רק התערבות של הבורא ית' מחוץ לגדרי הטבע שחקק יכול להבטיח קיומו ואכן בשביל הקב"ה שהעמיד הבריאה על הדין בכדי שלא יטעמו נהמא דכסופא קשה הדבר להביא הנהגת היחוד, שעיקרה היא מתן שכר, כדי "להתערב". וכפי שהיה ממש בקריעת י"ס כידוע דהתם נמי אמרו מלאה"ש הללו עובדי ע"ז וא"כ אין שום יתרון להצילם ורק בחירתם המושרשת בעומק ההנהגה היא שאפשרה הצלתם וכן הוא האדם ולכן במקרה הנ"ל מצד אחד גדול הוא שהמלך בכבודו מתערב למענו ומאידך גרוע הוא שהביא את המלך לכך דאין זה כבודו של המלך לצאת מארמונו. ולמעשה עולה הערה נוראה על ההכרח להתפלל תמיד לפרנסה דבעומק ההנהגה לא ראוי שהרי קשים מזוניו של אדם כקריעת י"ס היינו מצדו ית' שמשנה הטבע ולא מצמיח בבית אוכל

ומאידך להוסיף אומץ בעבודה כדי שיוצדק החסד שנעשה עמו ולא יטעם נהמא דכסופא].

מד. גדר הוצאות הנצרכות (חולין פ"ד)

עין חולין פ"ד לעולם יאכל אדם פחות ממה שיש לו וילבש ויתכסה במה שיש לו ויכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו שהן תלויים בו והוא תלוי במי שאמר והיה העולם. עין רש"י פחות מכפי היכולת וילבוש ויתכסה לפי היכולת שלא יתבייש ויכבד אשתו יותר מכפי היכולת. וצ"ב מדברי המ"ב בהל' יו"ט שמושכות הבעלים להוצאות מיותרות.

מה. בענין הוצאה לחתן ילדים

רבים מבני התורה מתיסרים בענין הדאגה לנשואי ילדיהם. הגישה לענין לא ברורה. יש מתלבטים האם לחסוך, ואם אפשר ממעשר וכו'. יש מציאותיים יותר שמחשבנים שבלאו הכי אין סיכוי לחסוך סכומים כל כך גדולים.

בואו חשבון. אברך שיש לו 8 ילדים ונאמר שלכל אחד נדרש לערך \$50000 [זה רק לצורך החשבון ובד"כ מדובר על יותר מכך] בסה"כ \$400000. אם נתאמן לחסוך בכל חודש (בהנחה שזה אפשרי) \$1000 צריך לחסוך במשך תקופה של 400 חדשים. היינו 40 שנה.

הגע בעצמך א"כ כמעט ואין אפשרות טבעית להשלים משימה זו. וא"כ כיצד נביט על העתיד בשמחה ובטחון.

אכן רבים מדחיקים את החשש גדול ממה שיקרה בבוא היום, דיה לצרה בשעתה, יש פסימיים יותר, מדי פעם מפליטים אנחה השוברת ליבם ולב הסובבים מי יודע אם לא נגיע לגורלם של אותם שרח"ל קיבלו התקפי לב מריבוי החובות.

וביותר כבר נשתרשו בדיחות קשות ללידת הבנות בנוסח צריך כבר עכשיו להתחיל לרוץ לגמח"ם וכו'.

הכלל השווה שרוב דרכי ההתמודדות בענין זה הם בדרך של התחמקות או בדרך יאוש. וברור שלא זו הדרך. אדרבה חזינן שהקב"ה מעמיד קיר נורא שנראה כמעט בלתי אפשרי לעבור אותו. וחובה גמורה להתבונן סביב ולראות ערים חרדיות שלמות שקמו בעשורים האחרונים. הורים קנו את הבתים הללו לבניהם. כל המשכנתאות שולמו. וברוך ה' שרוב רובם של אותם אבות מסתכלים אחורה ומחייכים. "אכן לא עשינו כלום, זה רק הקב"ה שעשה הכל". ברור שבדרך היו הרבה כאבי בטן, לחצים, חששות אבל כל מי שהשכיל לנצל זמנים אלו להתרומם ולהתקשר לקב"ה הרי שצמח. אזכיר כאן מה שאמר [כפי מה שמונח בזכרוני ואין הדברים מדויקים] בהספד המשגיח של ישיבת גאון יעקב שהיה צמוד למרן הגריא"ל זצ"ל עוד מילדותו. כאשר הגיע לשלב נישואי

הבנות היה בלחץ וניגש לרה"י. ואמר לו רה"י הרי בסוף אתה תחתן את כולן אבל מה יהיה איתך בדרך. האם אתה תתקרב אליו ית'. ודוק היטב.

הדברים שנכתבו כאן נועדו לברר סוגיא זו לעודד ולחזק את עצמי ושכמותי.

וכבר שאלתי למו"ר הגרי"ו ז"ל וענה לי שכל הכסף שהעולם של הקב"ה ומה מעכב העבירות. וממילא יתרגל אדם לבטול מוחלט לרצונו יתב'.

מזו. הכנה לנכנס למהלך השתדלות

בבוא ההרהורים על חוסר האונים להצליח בענינים העומדים לפניו, יש לשים לב לפני שיכנס למציאות ההסתר לנסות להתמודד כפי הכלים שלו, היינו השתדלות, מוכרח ליחד לקב"ה המחשבה שנאלץ לרחוק ממנו ויבקש שיסייעו שההשתדלות לא תפגם האמונה והבטחון רק בו, בחי העולמים.

מזו. להחדיר מחשבה באופן קבוע

שמעתי מח"א שליט"א שאין ב' מחשבות יכולות לדור יחדיו בראש. ולכן כאשר נכנס לאדם מחשבה לא טובה יתרגל לחזור על מחשבה אחרת הפכית [רצוי קבועה] ואם יתמיד בכך נעשית קבועה וממילא המחשבה השניה סרה. למשל אדם שנתקל

במצבי חיים המעוררים אצלו חוסר בטחון. יתרגל לחשוב באותו רגע מחשבה של בטחון קבועה ולאט זה יהפך להרגל. הדבר בדוק ומנוסה. ורצוי שיהיה רעיון קצר וקליט.

תפילה

מה. להתרגל לבטחון ע"י תפילה

כתב הר' יונה עצה להרגיל הנפש אל הביטחון (משלי ג' ו') עה"פ בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך, אם בכל מעשה ופעולה ישיב אל ליבו כי אין לו כח ויכולת בפועל ההוא, ולכן יתלה רק בשם התקוה והציפיה לחסד, כך, ע"י הרגל זה תקבל הנפש המתאוות אל הביטחון. וזהו דכפל דוד קיויתי ה' קיוותה נפשי.

ובאמת שאין זה רק מחמת שכחה או בלבול שלא מבקשים על כל דבר קטן אלא משום שהבקשה מגמדת אצל האדם כל כוחו. וזה קשה לסבול. וכי איני עושה כלום ?

והוא מסוד נהמא דכסופא להיות בנפש תכונה של עצמאות לרצות להיות שותף בהשגת שכרו ולא לקבלו בחינם. ואכן כן הוא בענין השכר וכמה נואלו המתאמצים בכל כחם להיות בעלי עצמאות כלכלית ואלו ברוחניות מוכנים להשען על אחרים ע"י תרומה לכל

מיני ענינים שבקדושה ואין זו אלא עצת היצר שמפתה שכיון ששותפים בממון יש להם חלק. ואמת הוא ודאי אך כלפי עצם השכר אין כל שייכות לעמל התורה [עיי' בחדושי הלכה על הסכם יששכר וזבולון מה שהבאתי בזה כמה שיטות] ולכן באמת יתכן ולא יזכו בחלק זה אלא א"כ כונת הלב היתה על כך.

אך אדרבה, אין לך נינוחות גדולה מלחיות עם תחושה זו שאינך אלא משתדל. והוא ית' הפועל היחידי. כי מה רווח יש מלזקוף הפעולה אליך, מלבד הגאווה שבכך, ולא מילתא זוטרתא אצל הנפש. מ"מ בצד זה רק דאגות, מתח, לחץ וכו'. ע"כ בואו חשבון, נשתחרר מההבל ונרגיל לשוננו לבקש על כל דבר קטן וגדול כי רק הוא הפועל ותו לא.

עוד כתב שם אם יצליח המעשה בידו, והוא לא זכר בו את ה' ולא **נשא עיניו אל ה'**, הנה קיצר בחק העבודה עכ"ל. העצה היא להרגיל לשוננו על כל שלב ושלב לבקש מה'; וזוהי רק שאלה של הרגל הנעשה טבע. ועל ידי כך, מלבד מה שמקיים חק העבודה שענינה להחזיר הכל לשורשו היינו שהכל מאתו ית' ממש. גם מתרגל לחיות בקשר עם ה'. קשר מהלב ולא קשר שלפעמים כפוי למשל בתפילות הקבועות, אצל מי שלא מחדש בהם חיות בתמידות. ואף שגם בתפילות שחייבו אותנו צריך לרצות בהן ולאמרן מתוך ליבו כאילו הוא זה שכתב הנוסח בדיוק כפי צרכיו

ולא כנוסח שקבעו לו, ואם לא רוצה ורק מתפלל כי צריך הוא בכלל עושה תפילתו קבע כדאיתא בשו"ע. ומקורו בגמ' ברכות כ"ט ע"ב רבי אליעזר אומר העושה תפלתו קבע וכו' מאי קבע אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי אושעיא כל שתפלתו דומה עליו כמשוי [רש"י] – והיינו חק קבוע הוא עלי להתפלל וצריך אני לצאת ידי חובתי] ורבנן אמרי כל מי שאינו אומרה בלשון תחנונים רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו כל שאינו יכול לחדש בה דבר רש"י – בבקשתו והיינו לשון קבע כיום כן אתמול כן מחר] אמר רבי זירא אנא יכילנא לחדושי בה מילתא ומסתפינא דלמא מטרידנא [רש"י] – שמא אטעה טלא אדע לחזור למקום שהפסקתי].

נורא נוראות עד היכן צריך להיות עסוק בבקשה טבעית עד ששוכח היכן נמצא בתפילתו.

ואגב אכתוב למזכרת מה שהצעתי פעם לפני מו"ר הגריא"ו ז"ל שכל דברי מוהר"ן מברסלב גבי התבודדות לא נאמרו אלא לבנות את עצם התפילה כפי שרואים כאן בחז"ל מהו הגדר שלה. ומכיון שההרגל מקשה על כך ממילא הציע "שיחה חופשית" אבל אם לא ילמד מכך לבסוף להתפלל את עצם התפילה באותה עוצמה עדיין לא הגיע לתכלית מבוקש. וכן להיפך מי שעושה עסק מתפילה הרי מקיים בזה בודאי את מעלת ההתבודדות. והסכים עמי.

וקשר זה מעורר בנפש את הטבוע בה, האמונה הפשוטה. עיין בזה במשך חכמה בפ' ניצבים שהאמונה מוטבעת בנפש. וכל פניה אליו ית' באמת היא מכת מוות לשקר הסובב, לסיבות ולמסובבים למיניהם, והגישה היא לא שה' יגבר על המונעים, דאז מיחס ח"ו כח לסובבים, אלא לתלות תקוותו בו ית' שהוא עילת כולם, על דרך שכתב בנפש החיים לדבק עצמו ביחוד השלם.

מט. עבודת התפילה בעת הדאגה על פרנסה - לשנות מדרגה.

ראיתי בספה"ק נוסח כזה. "עבודת התפילה לשרוף דאגת הפרנסה, לא עצם הפרנסה דיגיע כפיך כי תאכל אלא דאגת הפרנסה. דהיא יסוד האש בנפש הבהמית. ויש לשרפה על ידי אש של מעלה."

טבע האש להחזיר כל דבר לשורשו. פעולה זו מולידה בנפש שאיפה לשנות מצב. לעבור ממצב למצב. אין סוף ענינה לשרוף אלא להחזיר הכל למקורו. ולכן ענינה של האש השתוקקות לעילתו, עד לבטול גמור והתכללות בו. השתוקקות זו בצורתה המתוקנת היא לה' יתברך והיא מולידה ביטול אליו ית'.

ולא נקראת אש על שם ההתלהבות, אלא על התוצאה שהיא כילוי כל דבר אחר וממילא נהיית התלהבות אך זו תוצאת פעולת

האש. והנה בכל מדרגה בנרנח"י יש אש פרטית. וכאשר אש הנפש הבהמית דייקא פועלת פריה הוא הדאגה. משום דאופק שאיפותיה של הנפש הבהמית הם ה"מזוני". וחידת ה"מזוני" אינו יכול להיות מושג על ידי הנפש שאינה תופסת יותר מגבולי הטבע בו העתיד אין. לכן הדאגה היא פריה של השתוקקות זו של הנפש למזוני. ועוד רעה באמתחתה. שהיא מולידה כליון נפש. כי האש ענינו התבטלות מוחלטת לעילה. וכאשר במדרגת הנשמה הבטול הוא כל מה שתחת בורא כל העולמים. אך כאן אל מי יתבטל. הנפש עצמה. חלילה.

העולה כאן יסוד מעשי הדורש התבוננות ומודעות עצמית גבוהה לתנועות נפשו. טבע האדם להיות דואג ומיצר עלה העתיד הגשמי כי אינו גלוי לפניו כיצד יתרחש. התוצאה היא דאגה וכליון נפש כנ"ל. וכאן באה העצה הנפלאה ליקח כח זה. לא לזנוח אותו. לשאוף לשינוי. לחרוג מהמקום. אך להתרומם מגבולי הנפש ולרתום כח זה לנשמתו. לשאוף לגבוה. לקשור לעילת העילות. התעלות זו יוצרת שינוי אמיתי בנפש. אכן מתרומם הוא ומגיע לגובה חדש בעבודת בוראו. נמצא שדאגת המזוני היא מנוף. גילוי כח עמוק בנפש לעליה. ונפלאים הדברים שיש רק להטות את כח האש למקומו. לעוררו לעבודת ה' והוא יבטל האש הזרה.

ולכן מדרגת הבטחון חובקת את מידת היראה ולמעלה האהבה. והם נאצלים מהאמונה. והם עומק נוסף בדברי הרמב"ן בספר הבטחון שהבטחון הוא ה"למעשה" של אמונה. היינו שהאמונה היא שכלית והבטחון הוא השפעת השכל על כל המידות ובראש על האש. ונוצר הביטחון כי נשרפו כל הדאגות.

ג. תפילה לא לאבד מדרגת הבטחון מחמת מראית עיניו

איתא בזוה"ק בהר ק"י עה"פ בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה, לעולם בר נש יהא זהיר במאריה וידבק ליבה במהמנותא עילאה בגין דיהוי שלים בה לא יכלין לאבאשה כל בני עלמא [ועיין בס' מצוות הבטחון אות לב' עוד מאמרי חז"ל בענין זה].

המתבונן יראה שרבות מתפילותיו של דוד שמלאות בביטוי בטחון, הן **לא לאבד הבטחון**. שלא ימוטו רגליו. ולא בגלל שלא היה בבטחון חלילה אלא דהמדרגה העילאה של הבטחון כפי כתוב בזוה"ק וכלפי מדרגה זו לעולם צריך להתחזק בבטחון ואם רואה שקמים עליו מרעים זו ראייה שכנראה נחלש בבטחון דאל"כ כיצד באים עליו אויבים.

והוא מפתח גדול להבין כל תפילות בן ישי משיחנו ולימוד גדול עד כמה נצרך לכל אחד ק"ו מדוד לתפילות אלו. והן השבחים והן הזעקות על צרותיו והן תפילות של תשובה, וכל שאר מיני התפילות כולם מכוונים לדבר אחד. **לאדבקא ליביה במהימנותא.** וחילוף הזמנים וההרגשים משנה אופני דרכי הדבקות. ומה נפלא להתבונן בכך בעת אמירת תהילים שזהו כלי האומנות הנשגב להשיג דבקות בלב, ומה חבל על האמירה בלא כל מחשבה עד שנהיה מושג "ללמוד כמו לומר תהילים" דהכוונה על אמירה חסרת כוונה ועל כך תיקן השל"ה לחלק התהילים לימות החודש [וכן ראיתי בצואת בעל הנתיבות שהפציר בצאציו לחלק לחודש כדי לומר התהילים במתינות] ולא לגמור כל יום הספר בלא שום התעוררות הלב. ואף שיש שכר על אמירה לחוד אך **עבודה אין**, והתעלות להדבק באמונה ודאי שאין כי אם אין הלב אומר אלא רק שפתיו ממללות מנין תיוולד בליבו הדבקות הנרצת ע"כ.

נא. בענין תפילה ע"ד הבטחון

תפילה לישועות

למעשה ישועה היא נתינה שלא לפי המידה וממילא הוה נהמא דכסופא. ורק כדי להצליח בקיום התפקיד מבקשים הכלים מצד מידת הרחמים. אך לא שכאן הוא מקום קבלת השכר

וזו הערה נוראה להעמיד מצב הנפש בעת התפילה. בעצם לא מבקש לעצמי כלום רק שמעוט השפע הוא חילול שמו ית'. וזה סיבת הבקשה.

אם מצב החסרון מאפשר תפקוד ועבודה ואין צריך ליותר הבקשה נובעת מתאוה טריפה. כללא דמילתא לבחון אם יכול לתפקד במצב הנתון. ולחזק שקול הדעת לדעת שבעצם הקב"ה רוצה בטובה האמיתית לאדם. ועיין בפ' תולדות במאמרי הסבא מקלם בענין תפילה שעיקרה להעמיד עצמו תלוי ולא עצם ההענות כי אכן הקב"ה יודע מה הכי טוב.

גב. תפילה - במקום גדולתו שם אתה מוצא

ענותנותו, שורש אפשרות הקשר

נעתיק הערה לחיזוק התפילה בתמימות מהרש"ד פינקוס ז"ל [בספר על י"ג עיקרים עמ' כ"ז]: דווקא בגלל גדלותו הסכים שנתחם אליו כרע. ואין זה פוגע בגדלותו מאומה, אדרבה כשם שיכול לפעול בלי גבול כך יכול לפעול בגבול, וזו גדולה רבה יותר. בינה זאת. ובאמת שבגלל הידיעה על אינסופיותו קשה לתפוס קשר. כי האינסופיות נתפסת כבלתי מושגת, אך כאן מלמדנו שאדרבה רוצה בסוג יחס כאילו חבר קרוב, התורה מלאה מזה. והבנה אמיתית זו תלמדנו לא לחשוש מאמונה פשוטה, של קשר קרוב ומאידך יראה נוראה לדעת מי המשפיל עצמו להתקשר.

לענ"ד יש בדורנו משל נורא לכך, מורנו הגר"ח ק שליט"א אשר אין לשום בריה השגה בדרגתו, ממש ס"ת חי בינינו. ומאידך יורד לכל אחד. יש להתבונן הרבה בציור זה להקיש ממנו. שאין סתירה בין השניים.

[ובעמ' ל"ח] עיי"ש דמוסיף הרגש נכון. כיצד זוכים לקשר. כמו אשתו של גביר. בוחר בה ומנחיל לה שותפות אמת אתו כן אנחנו "רעיתי תמתי". ומלבד הציור להבין שיש קשר, גם מוסיף יראה וגודל אחריות.

כללא דמילתא, להגיע להרגש חי דורש עבודה עצומה, מצד אחד עירנות מתמדת לא להתפעל ממראה העין, כאילו חלילה יש כוחות בלתו, לא להתפעל מהיצר המקטין אותנו בעינינו. להכיר באחריות, להיות גב' הקב"ה.

אלו יסודות שההשרשות הראשונות מתנגדות להם, וצריך התמדה רבה להתבונן בזה ולדבר על זה, כי הדבור משפיע ביותר. ולא הדרך לעשות מהפכות כי אז אין קנין בדבר. רק להוסיף לקח, עד שיזכנו ה' גם בהשגה. וכן הורני הדרך מו"ר הגרי"א ז"ל דיש משך זמן עד שהדיעות מתרקמות למעשה, הדברים פשוטים וידועים אך לחביבות לשונו ענדתי אותם במחברת זו.

נג. הדואג רחוק מתפילה

כתב האורחות צדיקים [שער הדאגה] שהדואג על עוה"ז הוא רחוק מאוד מן התורה ומין המצוות ומין התפילות ואין צריך להאריך על רעתה כי כל הטובות הבאים מין השמחה הם היפך בדאגה עכ"ל.

וקשה אמאי רחוק מין התפילה, אדרבה מחמת דאגתו על העתיד מפנה את ליבו לתפילה. וצריך לומר שיש חילוק בין דאגה לבין חוסר ודאות. הרי ברור הוא שאין אדם יודע מה יוליד יום. והעלמה זו יוצרת באדם את הספק, את החששות, ומאידך את התקווה, והיחול. וכן הסתר זה נותן לאדם חשק לפעול, לעשות. כי לו יצויר שהכל היה גלוי לפנינו, האדם לא היה פועל כלל בכיוונים שגויים. ואף שהיה אולי חסר דאגה אך גם היה חסר כל יוזמה, חיות. הוא אשר נקרא היום "מתח חיובי".

ואם נתבונן באמת במצב זה בו חי האדם בקביעות, תגובתו היא גילוי על דרגת אמונתו. כי אם יודע שיש לו אבא טוב ומיטיב, שהוא הנהיג את כל אשר עומד להתרחש, א"כ ראשית יש לו למי לפנות לעזר במצב הנוכחי הגלוי אך חלילה בלי שמץ דאגה כי הדואג הוא החושב שחלילה העולם הפקר, וכוחות עיורים הם המשגיחים עלינו, וא"כ ודאי שיש לדאוג. והדואג באופן זה רחוק מין התפילה, כי אל מי יתפלל, הרי חושב שאין ח"ו מנהיג לבריאה.

ולכן רחוק גם מהתורה ומין המצוות, היינו רחוקה מליבו הבנת תועלתם. כי רק היודע שיש בורא החפץ במעשי התחתונים, קרוב למצוות ולא מקיימם עם לב חלוק.

והוא מוסר עצום לחזק בלא הרף מציאותו ית', והשגחתו עלינו, באהבה, בחמלה, להביא אותנו אל תכליתנו האמיתית. והעצה הראשונה לשנן בלא הרף שאין אנו יודעים מה באמת טוב עבורנו, וגם מה שנראה שהוא הטוב, כגון להיות יושב בביהמ"ד ולעסוק בתורתו ית'. לא תמיד הוא התכלית עבורה נשלחנו, ואם "משתבש" הסדר הרגיל הרי שזה לטובתנו ודאי. כי באמת אין אנו יודעים כיצד כל אחד ואחד צריך לגלות כבודו ית' באופן כללי. וביותר באופן פרטי, בכל רגע ורגע, והוא מעיקרי האמונה שבכל רגע ורגע מתחדש העולם ועוד התיקונים הנדרשים להביאו אל תכליתו.

והכלל הפשוט להפנים כל אלה הוא ענוה והכנעה כלפיו ית', ומתחיל בענוה כלפי בני אדם. כי הענוה וההכנעה אינה רק מרגילה להכנעה כלפיו ית' אלא היא גופא הכנעה אליו כי הוא הרי מגלגל כל אשר מתגלגל ע"י בנ"א כדאמר דוד "ה' אמר לו קלל". שו"ר בהספד מו"ר הגרמט"ד שליט"א שנדפסו בקובץ הא' של עוז ואורה בשם ר' אהרון קוטלר שהענוה מכשירה האדם לעמוד ביסורים. והם הדברים.

נד. תפילה סדר מוסר לבטחון

התפילה היא העת המוכשרת לקנות בנפשו היות העולם "העלם" ואין עוד מלבדו מאומה אפס זולתו. וזהו דברים העומדים ברומו של עולם, כלומר מתיצב מול ה"רומו של עולם". הארכת לבאר הדרך עפ"י מכתבי מו"ר הגריא"ו ז"ל עי"ש.

אנו משננים במשך שנים דברי חיזוק ואמונה עד שפלא שלא נחקק בנו והבאור נורא לאמרו. אך זו האמת הפשוטה דרך אומרים ולא שומעים מה אומרים ואף דלא חשיב כמתעסק באמירה אך פספוס נורא יש כאן. והמליצה ד"האמנתי כי אדבר" כחה נפלא אבל צריך לשים לב לכך.

וממילא עצה פשוטה להפוך התפילות לסדרי מוסר נוספים. להחיות האמת ולא להיות ממלמל דבורים וליבי אין עמי.

ולא המקום כאן לחפש תירוצים על התמעטות לבבות וכו' דמתירוצים לא נבנים. וכדברי הקה"י ז"ל מתירוצים לא נהיים ת"ח.

ופשוט הוא מאוד וכפי שתירצו על הלומדים מוסר ולא "זזים" כי מנגן מוסר ולא לומד. ודו"ק.

מהות יסורים

נה. התועלת שבקושי הפרנסה הנלמד מהמן

עיינ תועלת מרובה מקושי בפרנסה יומא ע"ה ע"ה מן לכן שמלכין עונותיהם רש"י מתוך שהיו דואגים שמא לא ירד מן למחר היו משעבדים לבם למקום. והוא חסד כלפי התכלית להנקות מעוונות. ועיינ שם עוד ע"ה מן ירד בכל יום כדי שיהו מכוונים ליבם לאביהם שבשמים.

נו. מנסיונות האדם בעת קושי לא לנטות

מהעבודה

מצאתי בשע"ת שער ג' ל' האיש הטוב לא נמצא בו רפיון ידיים אם עמלו בחכמה ודעת וכשרון המעשה ולא צלחה דרכו בענין קנין כספו ובשאר טובת חפצי הגוף. דדע שהכל לטובתך כי כאשר יאהב ה' יוכיח להיטיב באחריתו להיות תמורת שכר העולם הזה ותחת כבודו. שכר אמת והטוב הצפון העומד לעד לעולם.

נז. עוד לימוד מהמן הפרנסה מובטחת ממאן

דיהיב היי

ראיתי בשם אדוננו הגר"א בספר לקוטי הגר"א מוילנא למועדים עמ' תי"ז שעושים רק זכר לענני כבוד אף שגם באר ומן

היו במדבר ותירץ שהקב"ה חייב לזנום מאן דיהיב חיי יהיב מזוני אך שבעה ענני הכבוד יתרים הם, דליתא בכל עוברי דרך ולזה נצטוינו לעשות זכר.

מבואר בדבריו בפשטות שכל מה שיש כיום לאדם פרנסה הוא המשך למן ולבאר ולכן אין מה לעשות זכרון לדבר הנמשך. אלא שאז היה בגלוי וכעת בהסתר אך חיים במדרגה של ענני כבוד הוא מעלה יתרה ולא מצרכי האדם ההכרחים.

נח. הקושי הוא המלאך הנשלח לאדם לקשרו לבוראו

עוד התעוררתי מנפלאות עבודת הבטחון ומהמצבים התדירים המחייבים עבודה זו. דאכן טבע האדם רחוק כל כך ממנו ית' והחוט המקשר בינו לבין קונו הוא אותו הכרח ליצור בטחון ואמונה בכל עת ממש. כסם חיים. ומבט זה מוכרח להוליד יקרות לכל קושי שהוא הוא המלאך אשר נשלח לאדם לקרבו לבוראו. וזהו היפך המבט הרגיל לראות בקושי מצב של דייעבד ושהפניה אליו היא כדי להשיג פתרון לדייעבד זה. נמצא דאין המכוון קשר אלא רח"ל ניתוק הקשר. משל למלך שרצה לראות את בנו שרחק ממנו. ממציא לו מיני קשיים כדי שיפנה לאביו לעזרה. הבן הכסיל כלל לא מבקש קשר עם אביו אלא שיפסקו הצרות כדי שיחזור למקומו אך המבין תופס שהמכוון להדק הקשר.

רק יש להוסיף שבאמת יש ליחל לבטול הקשיים אך לא בגלל הקושי הפרטי שלי אלא בגלל חילול ה' שיש במיעוט שפע בעולם ובפרט על עם סגולה. והיצר מסית תקווה זו לטומאה גמורה, לדאוג לעצמי. שאני אתנתק מהקושי. נמצא שהקשיים מולידים תפילה מחד לבטל מעוט כבודו ית' אך מאידך מעוררים הקשר. אך באמת ששניהם דבר אחד שהתפילה היא יצירת הכבוד שנית, אחרי שנתמעט מחמת העוונות [הגורמים לצמצום השפע] אך בשותפות האדם. דכאשר חוזר השפע מחמת תפילת האדם שנענה, מחד יש כאן עצם הקשר על ידי התפילה ומצד שני שותפותו בגילוי כבודו ית' והוא מבהיל למתבונן עד כמה עמקו מחשבותיו להחזיר כל דבר לטוב.

נט. חזוק נפלא מישעיה לחזקיה

מתנבא הנביא (ישעיה ח' יג') לחזק ידי חזקיה וסיעתו מפני שבנא וסיעתו. את ה' צבקות אותו תקדישו והוא מוראכם והא מעריצכם. עיין רש"י הוא מחזקכם וברד"ק אם תראו ותקדישו אותו הוא יציל אתכם מכל צבאות מטה הנלחמים עליכם והוא מוראכם שתיראו אותו לבדו. מבואר כאן מה דרך החיזוק הנכונה ביותר. השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך.

ס. עצה בשעת קושי גדול

בהמצא האדם בדחקות גדולה וכפי שהטעימני הבורא ית"ש פעמים רבות זכיתי כאשר השפיע עליי דעת נכונה להתנשא מעל עניני השעה ובחסדי ה' כי לא תמו מתגלה יופיה של התורה להיות בבחינת "שעשועי". והוא כאשר נכנס לקרביה אז זוכה בחסדיו המרובים בהארות נפלאות.

סא. כל נסיון הוא הזדמנות להתרומם באמת. נסיונות הן סולמות

היא סגולה נפלאה לעובד ה' בימים שמזדמן קושי כזה. לנצל עת זו להתרומם אליו באמת. דלרוב האדם בוטח על עצמו, על השתדלותו, על חכמתו, על קשריו וכו' ואף אם הוא אינו מסוגל ליותר מצד מדרגתו סו"ס יש כאן פגם באמונה התמימה. והנה בעתות כאלו המציאות מכרחת לשנות הגישה. או לקבל הכנעה אמיתית כלפיו ית' או אדרבה להגביר הכחי ועוצם ידי לשנות ולשפר ההשתדלות. ומה חבל להשליך חבל המושט מגנזי מרומים לתוך עולמנו השפל לרומם המבט לגבהים חדשים. של תמימות ואמונה שלמה. ואדרבה לצמצם בעת הזאת בנסיונות ההבל של כחי ועוצם ידי.

מצאתי על כך משל נפלא בספר המשלים לר' יוסף גיקטיליא [בעל שער אורה] סימן ק"מ

למה היסורין דומים בצדיקים - לשטף מים כבירים עוברים תחת גשר העשוי על גבי ספינות. פירוש, בהיות הצרות ומיני היסורין הולכים ומתגברים על הצדיקים, יותר שהיסורין מתגברים עליהם, יותר מוסיפים לבם להתחזק ויגבר לבם בבטחון ומתאמצים באמונת השי"ת ותמיד הולכים ומתרוממים ומתעלים, כדמיון הגשר העשוי על גבי ספינות, אשר בעת שיתגבר שטף מים הזדונים לעבור תחתיו, יוסיף הגשר לעלות למעלה ויגבה למעלה, ואין יכולת בשטף המים לעקרו ממקומו, כך דרך הצדיקים בהתגבר עליהם הצרות יוסיפו בטחון גדול ותקוה בשי"ת, ולבם הולך וחזק להתאמץ באמונת השי"ת, ועל אותן הבוטחים בשי"ת וברוב היסורין מוסיפים באמונה נאמר (תהלים עח לד) אם הרגם ודרשוהו ושבו ושחרו אל.

שמחה ובטחון

סב. עצה לעורר שמחה

בענין השמחה. שרי ליה לאיניש לשמח עצמו על ידי מחשבות מעודדות שהקושי שנתקל בו המונעו מלשמוח מללמוד תורת ה' תמימה וכו' אינם "הוא" אלא נסיון השונא הגדול להרחיקו מהעבודה התמימה. וכן הוא באמת ובערמתו מכניס ענווה פסולה,

שא"כ אני צדיק ורק היצר מבלבל, ואכן כן, אתה צדיק, נשמתך הטהורה חפצה באמת ובתמים רק לעשות רצונו ועליך לגבור על המפריעים לך. להיות ההחלטה אמיתית, פנימית. ועיין מאמרי ר' ירוחם שפעמים נבחן האדם האם נשאר עיקש במעמדו ולא מקבל קושי על מנת לשנות הדרך.

סג. לא להיות חרד

מבואר בקהלת [ז' י"ח] במצוד' שאין להיות אטום למתרחש אך גם לא חרד.

סד. סימן לשמחה אמיתית

עוד בענין השמחה עיין אור תורה לרי"א חבר ז"ל [אות פ"ד] מבאר על פי פנימיות דיש ב' כחות בסט"א אחד הגורם עצבות והשני גורם לשחוק. וביאור הגורם לעצבות כך הוא.

דיעקב ועשיו כנגד לב וכבד. דהנפש, בחי' יעקב שורה בלב ובחי' עשיו כנגד הכבד. והכבד על ידי התגברות הדם שבו מעלה אדים רעים ועל ידו מתגבר התאוה ושמחת עולם הזה והוא שחוק הכסיל וכן העצבות לערבב מחשבות ליבו ולהרחיקו מעם התורה מצוות. שאי אפשר להיות דבוק בתורה ובמצוות כי אם על ידי שמחה של מצווה שעל ידה מתרחב ליבו ומתגבר על הדם שבכבד. ועיין שם שזהו כחה של תורה.

העולה מדבריו כמה יש לבכר הכנסת שמחה של תורה במקום שמחה של עוה"ז. אך ידוע מה שהורו שלפעמים צריך גם השמחה הגופנית לעורר הפנימית. דזהו במהלך של "מתוך שלא לשמה" ותמיד יש סכנה בזה ובשמחה של תורה אין סכנה כזו [ונראה שהשמחה היא בדבר שליבו חפץ ולחדש כפי נטית ליבו וכבר כתבתי מזה במק"א].

עוד מבואר כאן מדד ברור לשמחה שמקורה בסט"א והוא פשוט, שמרחיקו מעבודה. ואף שהסיבות נראות מוצדקות וכו' אך יש לדעת שלא יתכן לעולם מצד מה שמתרחש ועובר על האדם להמנע מעבודתו ית'. ואם מתרשל אות הוא שכעת שבוי ביד הסט"א. וצריך בכל עוז להתחנן לבורא ית' שיאיר עיניו מהסכלות ולחזור לעבודה בשמחה. וזה שייך בכל מצב ממש. ואין פטור לעולם. ואני מדגיש זה בפסקנות לדעת שאין שום יוצא מין הכלל וכל מצב שנראה שמצדיק אינו אלא מתעלולי היצר. וגם במצב הכי קשה. יש באדם כח התבוננות ותמימות להבין שהכל מאתו ית' לטובה וממילא להוסיף בעבודה. ואדרבה אז נבחת נאמנותו לבורא ית' כפי שאמר לי מו"ר הגריא"ו ז"ל.

סה. בענין רבוי שמחה בחברה

הרהורים בחזרה מחתונה של משפחת א. צריך להתלמד בשמחה מתוך צורת מצווה זו של לשמח. מצווה היא מצב נפש

פנימי ועם כל זה מאוד מתרוממת בחברה ויתכן שבלי חברה קשה יהיה לשמוח. נצייר חתן שצריך לרקוד לבד. עם אביו וחמישה שכנים. מה פשר תלות זו.

ולכאורה יש לומר שעצם תחושת השמחה מושפעת מאתו ית' והאדם צריך לעשות ההכנות לכך. למשל ביו"ט אין שמחה אלא בבשר ודגים היינו דהאדם נהנה בגשמיות בענינים אלה אך זהו רק הפתח לפתוח הנפש לשמחה הפנימית דאם ישאר האדם בשמחה החיצונית זו שמחת הכרס. כנ"ל בחתונה יש חדותא בעולמות על בנית משכן נוסף לשכינה הק'. וזה משפיע על הבאים. וממילא בכנוס יהודים רבים מתרבה גילוי כבוד שמים בסוד לשארית נחלתו. וממילא השמחה המושפעת. עוד התעוררתי בהאי שתא דהשמחה היא מתוך תחושת הצמיחה היינו להוציא הכחות החוצה וממילא החתן כולו במצב של נתינה והציבור הוא ההיכי תמצי לקבל עוצמת הנתינה הנשפעת מהחתן ופשוט דמושפע מלעילא וכתחילת דבריי.

סו. בענין השמחה בהשגת תאוותו [אור"צ]

כתב האור' צדיקים (שער השמחה) אדם המשיג תאוותו, ולא יארע לו דבר המעציב אותו בה יהיה שמח תדיר, ויאירו פניו וזיון מבהיק וגופו בריא ואין זקנה ממהרת לבוא עליו עכ"ל. וצריך להבין מה חידש בזה ונראה שכוונתו דאחר שכל אחד יודע שבזה ודאי

משיג השמחה, יבין שאפשר להגיע לזה גם כשלכאורה אין משיג תאוותו ופגע בו דבר מעציב. כי באמת ב' אלו תלויים בהחלטת האדם כיצד להתיחס למה שקורה לו. האם משיג תאוותו והאם העציבו אותו. והדברים ידועים אך יש להאיר אותם שוב ושוב עד שיחדרו ללב.

אין אדם מת וחצי תאוותו בידו. היינו דמעידיים חז"ל שלעולם לא משיג כל תאוותו א"כ על מי נאמר באור"צ שהשיג תאוותו (ואף שהפשטות דברגע שמשיג מה שהתאוה מקרי תאוותו בידו עכ"פ עד שיתעורר בו הרצון הלאה). התשובה **מי שעקר תאוותו**. דאם יש לו תאוה לעולם לא תושלם כי כך טבעה כלי חסר שלא מתמלא. אך אם רצונו בדברים אינו מצד תאוה אלא כי נדרש לעבודת ה' אין זה תאוה ושרי.

כיצד יבדיל בין ב' סיבות אלו המסכבות רדיפת קנינים.

דמי שפרנסתו בדוחק ומתרוצץ למחיתו האם נקרא שמשלים תאוותו. ודאי שלא. ודאי שהגדר הברור הוא כל שמעבר לנדרש הוא בגדר תאוה. אך הא גופא הגבולות בזה לא ברורים והיצר בטשטוש תחומין זה מפתה האדם. ונראה להתבונן יותר. דאם היחס לקנינים הוא יחס של הנאה שכביכול השיג כאן איזה תכלית או כד' ויתברר יותר בס"ד הוה תאוה. ואם שמח כי יש לו

בכך נחת לעבוד ה' הוה הנדרש. וא"כ אפשר שגם בהשגת המינימום הוה מצד תאווה. דאין ההגדרה תלויה בחפצא אלא בגברא.

ועוד יש לעיין א"כ מה מקום לברכת שהחיינו על כלים חדשים. שמחה זו מה היא עושה. והביאור שאדרבה התורה רוצה שיקח הרגשות הטבעיות ליחדם לשמו ית'. לברך את ה' על כך. והיה אפשר לומר שאם מברך הוא היתר לשנות הדבר מתאווה אך זה אינו. דגם כשמסתפק במועט הנדרש לא ימלט שישמח ברכישת הבית למשל שהוא הכרחי לקיומו. וכן מכשירי חשמל. וממילא יש למצוא בירור חד יותר להבין בשכל החילוק ובבוא התאווה לידי לברוח ממנה.

ואפשר שאם אי ההשגה גורמת לעצבות הוה תאווה ואי לא הוה נדרש. אך גם זה אינו דגם על אי מילוי צרכיו המינימליים יכול להתעצב. אך אפשר שיש כאן ב' סוגי צער. דצער על הנצרך בהכרח שונה מצער על מותרות. ועיין. והדרינן להגדרה מה נדרש ומה לא.

סז. תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה

כתיב בפר' כי תבוא תחת אשר לא עבדת את ה' בשמחה וטוב לבב מרוב כל. ומפרש רש"י בעוד שהיה לך כל טוב.

ונראה לפרשו כפי ההשגחות הנפלאות הסובבות אותי בכל רגע ממש. ואכן הוא נסיון אמיתי דגם כאשר בהוה מאיר מעבר לכל דמיון עדיין יש מקום חלות ליצר להכניס חשש על העתיד. ממש כפי שמרגיש גם אחרי ניסי השגחה גלויים ממש. אף שרואה כזה אור וכזה שפע עדיין דואג מה יהיה עם הקניות לחג. או עם הנסיעות בחול המועד. לא יאומן וצריך להתחקות אחר נקודת הרפיון המאפשרת כניסת היצר, למרות הברירות.

סח. בטחון תלוי בשמחה [אור"צ]

שורש השמחה להבין שבכל רגע המצב מנוהל על הצד הטוב ביותר מהבורא ית' דלא יתכן שהשמחה תהיה רק כשיש ארוע משמח דאין כל הרגעים שוים ועוד יותר קשה דהעולם הזה הוא "נוה התלאות" וא"כ כיצד מצווה האדם על שמחה תמיד. אלא זהו הגדר להפנים שהכל קורה בהשגחה נפלאה ולטובה ובעיקר החידוש של מחשבה זו כשקשה, כשלא מתאים לי. ואז העבודה לההפך לרך כקנה. "זורם" עם מה שעובר בפשיטות והכנעה פנימית לעילת כל העילות. עוד מסתעף לא לצפות לכלום. ובספרי החסידות נקרא "מידת ההשתוות".

סט. דוגמא נפלאה לחיות בשמחה [מהגאון הגדול ר' יעקב פרידמן שליט"א]

מהרה"ג רב יעקב פרידמן שליט"א שמעתי תוכחה לאברך שכתב חבורה ובנו הקטן השחיתה ואמר הרה"צ ר' דן סגל שליט"א שיש כאן כ"כ הרבה טוב, אתה יכול ללמוד ולחדש ולכתוב וללמוד בישוב דעת ובנך נולד בריא ותוסס וכו'. ושמע מי שהליץ ר"י פרידמן דתלמידי חכמים אין להם מנוחה בעולם הזה ובבא בניקוד אחר. ת"ח אין להם, היינו ש"אין להם" כלום. ולכן רק הודאה על מה שיש ממילא "יש להם מנוחה" וכו' וסיים מתוך הוא, אמנם יש לשאוף בלב לקיים רצון ה' בשלמות הגדולה ביותר ואם רצון זה חזק ואמיתי, סופו לצאת לפועל.

ע. דברי המאירי בענין שמחה

עיין מאירי שבת ל' ע"ב וז"ל אע"פ שראוי לאדם לעמוד נכנע ושפל רוח ראוי לו להעמיד עצמו בשמחה לקיים מצוותיו ולמה שיגיעו מן השלמות שאין השכינה שורה מתוך עצבות שהעצבון מטמטם הלב וסותם שבילי ההכנה ולא מתוך עצלות שקידה והתבוננות אלא מתוך שמחת הלב ליושר המזגים ואף דרך החכמים היה בשיבתם לפתוח במילי דבדיחותא.

עא. התאמתות חיוב עבודת ה' מביא לשמחה

צריך להתאמת בברירות סולם ההשגות ממנו משתלשלת כל העבודה. וממילא תיולד השמחה.

א. אתה נברא ויש בורא.

חיזוק התפיסה ב"בורא" בחכמת האמת ובשער הבחינה.

חיזוק תפיסת הנברא. כנ"ל בחינה שקדמה לה האמונה אחרת הבחינה יכולים להוביל למקום אחר רח"ל.

ב. אם אתה נברא יש תכלית.

בחוה"ל יסד העבודה על הכרת הטוב היינו שמוש עם הרגשה טבעית להכריח עבודה אך בעומק צריך להבין מה לי כל עבודה זו.

ג. התכלית כתב בריש מס"י להתענג על ה' ועוד להביא העולם לתיקון במלכות שקי. ואם זו התכלית הנובעת מהאמונה צריך שלא תמיש ממך. ואם זו התכלית ממילא אין לך שמחה גדולה יותר מאשר להגיע לכך.

ד. המעכב העיקרי הוא שהאדם נע ונד בין שליטת יצרו ותאוותיו המשכחים היותו נברא וממילא הכל הפקר וכו' ובין זמני ההתבוננות באמת הנ"ל, המכריחה עבודה בכל זמן. ובשמחה כי סופה השתלמות פרטית וכללית.